

(14)



Bruselis, XXX
[...] (2018) XXX draft

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

**Gairės nacionaliniams teismams, kaip nustatyti netiesioginiam pirkėjui perkeltą
antkainio dalį**

Gairės nacionaliniams teismams, kaip nustatyti netiesioginiam pirkėjui perkeltą antkainio dalį

1. ĮVADAS

1.1. Tikslas ir taikymo sritis

- (1) Šiose gairėse nacionaliniams teismams, teisėjams ir kitoms ieškinių dėl žalos, patirtos dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 101 ir 102 straipsnių pažeidimų, atlyginimo suinteresuotosioms šalims ketinama pateikti praktinių rekomendacijų, kaip nustatyti perkeliamus antkainius. Visų pirma jose nustatomi antkainių perkėlimo ekonominiai principai, metodai ir terminija, *inter alia*, pateikiant įvairių pavyzdžių. Be to, šios gairės skirtos padėti nustatyti atitinkamų įrodymų šaltinius, taip pat nustatyti, ar prašymas atskleisti įrodymus yra pagrįstas, ir įvertinti šalių pareiškimus dėl antkainio perkėlimo bei ekonomikos ekspertų nuomones, kurios gali būti pateiktos teismui.
- (2) Gairių teisinis pagrindas yra Žalos atlyginimo direktyvos 16 straipsnis¹. Jos yra neprivalomos ir jomis nepakeičiamos ES teisės aktais nustatytos taisyklės ar valstybių narių įstatymai. Atitinkamai nacionalinis teismas neprivalo jų laikytis. Šiomis gairėmis taip pat nedaromas poveikis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) praktikai.
- (3) Gairės yra gerosios patirties šaltinis ir jose nurodomi atitinkami parametrai, į kuriuos galima atsižvelgti nagrinėjant ekonominius faktus, svarbius vertinant antkainių perkėlimą. Gairės grindžiamos Komisijos surinkta susijusių ekonominių tyrimų medžiaga ir papildo žalos dydžio ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su SESV 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, nustatymo praktinį vadovą (toliau – praktinis vadovas)², pridedamą prie Komisijos komunikato dėl žalos, patirtos dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, dydžio nustatymo nagrinėjant ieškinius dėl žalos atlyginimo³. Praktiniame vadove daugiausia dėmesio skiriama antkainiui, o šiose gairėse išsamiau nagrinėjamas būtent tokių antkainių perkėlimas⁴. Praktinis vadovas ir šios gairės turėtų būti skaitomi kartu⁵.
- (4) Kaip paaiškinta (16) ir paskesnėse dalyse, šios gairės gali būti naudingos, kai pažeidėjas antkainio perkėlimo argumentą atsiliepiame į ieškinį naudoja kaip gynybos priemonę („gynybos priemonė“) arba kai netiesioginis pirkėjas reikalauja, kad antkainių tariamai perkėlęs pažeidėjas atlygintų žalą („puolimo priemonė“). Tačiau, kaip ir kiekviename ieškinyje dėl žalos atlyginimo, tai, koku mastu teismas turi atsižvelgti į bylos aplinkybes, priklausys nuo to, kaip ieškovas pareiškė ieškinį,

(1) 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, OL L 349, 2014 12 5, p. 1.

(2) Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Žalos dydžio ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, nustatymo praktinis vadovas“, 2013 6 11, SWD(2013) 205.

(3) Komisijos komunikatas dėl žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymo, OL C 167, 2013 6 13, p. 19.

(4) Praktiniame vadove antkainio perkėlimas aptartas labai trumpai – tik 161–171 dalyse.

(5) Šiose gairėse daugiausia dėmesio skiriama antkainių perkėlimui pažeidžiant SESV 101 straipsnio nuostatas. Tačiau jos taip pat gali būti informacijos šaltinis, iš kurio galima gauti informacijos apie gerąją patirtį nacionaliniuose teismuose nagrinėjant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl SESV 102 straipsnio pažeidimų, pvz., nustačius per dideles kainas, atlyginimo, jeigu tinkamai atsižvelgiama į SESV 102 straipsnyje nustatyto piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi standarto ypatumus.

PROJEKTAS

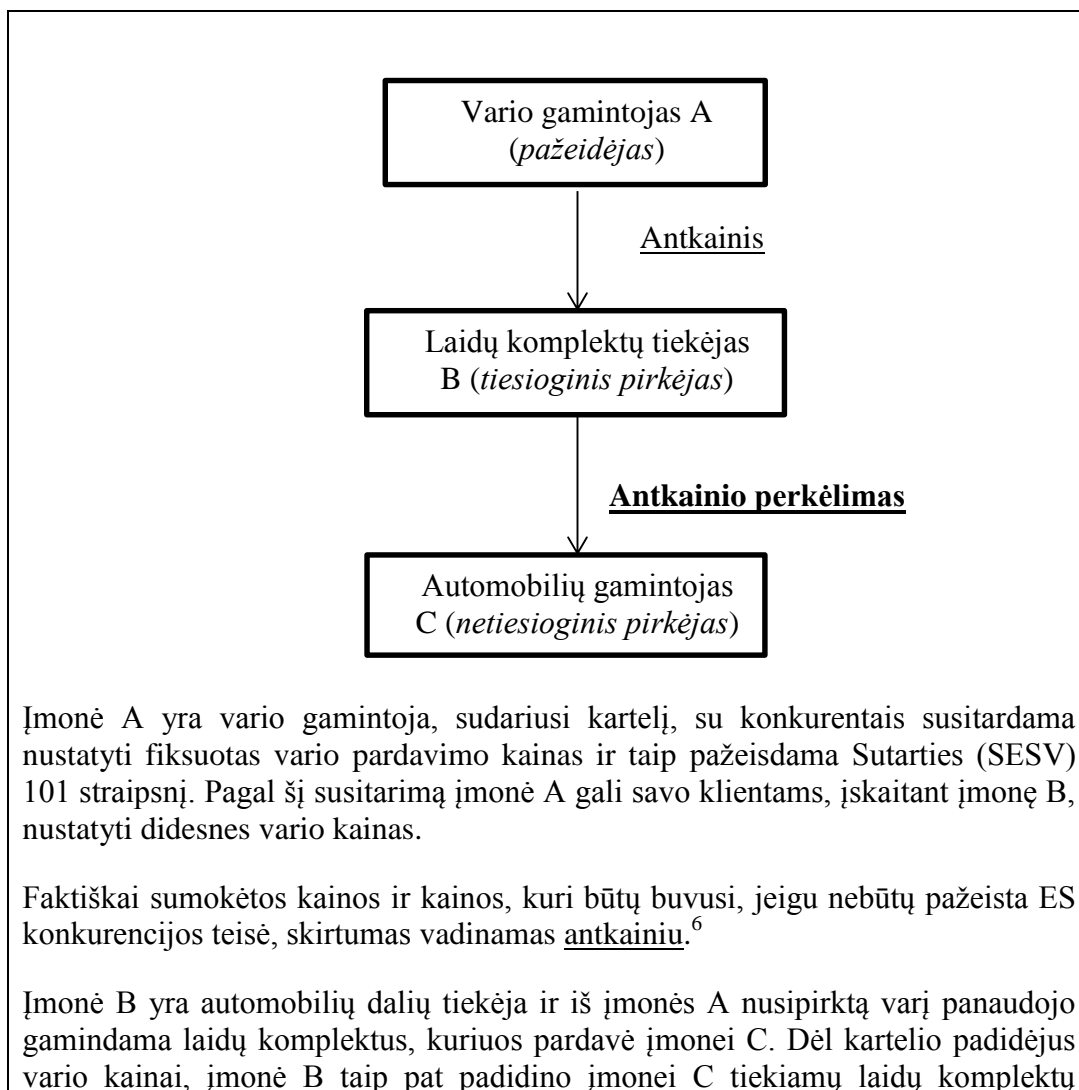
ir nuo atsakovo gynybos pobūdžio. Pavyzdžiui, kai kuriais atvejais ieškovas gali nereikalauti atlyginti žalą, patirtą dėl poveikio apimčiai negavus pajamų, nes tai gali būti susiję su papildomais sunkumais. Tačiau netiesioginio pirkėjo prieš pažeidėją pateiktas ieškinys paprastai apima antkainio perkėlimo svarstymą, nes tai yra ieškiniui labai svarbus aspektas.

- (5) Analogiškai, tam, kaip teismas pageidautų atlikti perkeliamų antkainių vertinimą ir apskaičiavimą, veikiausiai turės poveikio ieškinio pobūdis ir jo sumos dydis. Renkantis, kuriuos iš įvairių gairėse paašškintų ekonominių metodų ir priemonių būtų pagrįsta taikyti, reikėtų atsižvelgti į konkrečios bylos aplinkybes. Tai, kas pagal reikalingų duomenų apimtį ir ekspertų analizės kainą galėtų būti tinkama 20 mln. EUR ieškiniui, gali nebūti proporcinga kalbant apie 200 000 EUR ieškinį.

1.2. Kas yra antkainių perkėlimas?

- (6) Antkainiai gali būti perkeltami įvairiais tiekimo grandinės lygmenimis. Tai pavaizduota 1 langelyje, kuriame pateiktas hipotetinis pavyzdys.

1 langelis. Vario kainos padidėjimo perkėlimas



(6) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 2 straipsnio 20 punktą.

pardavimo kainą. Toks elgesys yra antkainio perkėlimas, šiuo atveju įmonė B jį perkėlė įmonei C. Remiantis Žalos atlyginimo direktyvoje pateiktomis apibrėžtimis, įmonė A gali būti vadinama *pažeidėju*, įmonė B *tiesioginiu pirkėju*, o įmonė C *netiesioginiu pirkėju*.⁷

- (7) Kai tiesioginis pirkėjas visiškai arba iš dalies perkelia antkainį netiesioginiam pirkėjui, pastarasis ne tik patiria poveikį kainoms, bet daugeliu atvejų sumažėja ir jo produktų paklausa. Šis sumažėjimas vadinamas poveikiu apimčiai. Toliau išsamiau aptartos šio poveikio teisinės ir ekonominės pasekmės. Paprastai tariant, perkėlus antkainį, netiesioginis pirkėjas gali pirkti mažiau produktų ar paslaugų iš tiesioginio pirkėjo ir atitinkamai parduoti mažiau produktų ar paslaugų toliau tiekimo grandinėje esantiems netiesioginiams pirkėjams.
- (8) Antkainis gali būti perkeltas visiems toliau tiekimo grandinėje esantiems pirkėjams ir gali būti taikomas produktams arba paslaugoms. Pavyzdžiui, 1 langelyje pateiktu hipotetiniu atveju automobilių gamintojas C galėjo panašiai padidinti savo klientui – mažmeninę prekybą automobiliais vykančiai nepriklausomai įmonei – nustatytas kainas. Atitinkamai įmonė D taip pat galėjo padidinti automobilių, kuriuose naudojamas kartelio objektu esantis varis, kainas galutiniam vartotojams. Pagal Žalos atlyginimo direktyvoje pateiktą apibrėžtį Įmonės C, D ir galutiniai vartotojai yra netiesioginiai pirkėjai⁸.

1.3. Gairių struktūra

- (9) Vadovaujantis teisiniais principais, nusistovėjusia teismų praktika ir Žalos atlyginimo direktyvos nuostatomis, šiose gairėse nustatyta antkainio perkėlimui taikytina teisinė sistema. Trumpoje teisinėje dalyje apibendrinamos procedūrinės taisyklės ir priemonės, pagal kurias nacionaliniai teismai gali atsižvelgti į antkainių perkėlimą nagrinėdami ieškinius dėl žalos atlyginimo. Šioje teisinėje sistemoje ES teisė derinama su nacionaline praktika. Tokiomis aplinkybėmis teisėjai turi ypač daug dėmesio skirti veiksmingumo ir lygiavertiškumo principams⁹. Tai reiškia, kad jie turi taikyti nacionalines taisykles taip, kad jas taikant netaptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku pasinaudoti teise gauti visą kompensaciją už žalą, patirtą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo (veiksmingumo principas)¹⁰. Antra, teisėjai turi atsižvelgti į tai, kad nacionalinės taisyklės ir procedūros, susijusios su ieškiniiais dėl žalos, patirtos dėl SESV 101 arba 102 straipsnio pažeidimų, atlyginimo, tariamai nukentėjusiosioms šalims turi būti ne mažiau palankios negu panašioms ieškiniams dėl žalos, patirtos dėl nacionalinės teisės pažeidimų, atlyginimo taikomos taisyklės ir procedūros (lygiavertiškumo principas).
- (10) Pagrindiniame šių gairių skirsnyje pateikiama ekonominė antkainio perkėlimo analizė, t. y. ekonomikos teorija ir kiekybinio nustatymo metodai, taikomi apskaičiuojant perkeliamus antkainius. Dalyje apie ekonomikos teoriją daugiausia dėmesio skiriama teorinėms sąvokoms, kuriomis grindžiamas antkainio perkėlimas,

(7) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 2 straipsnio 2, 23 ir 24 punktus.

(8) Pagal Žalos atlyginimo direktyvos 2 straipsnio 24 punktą „netiesioginis pirkėjas – fizinis arba juridinis asmuo, kuris iš tiesioginio pirkėjo arba tolesnio pirkėjo, bet ne iš pažeidėjo, įsigijo gaminių arba paslaugų, kurie buvo konkurencijos teisės pažeidimo objektas, ar gaminių arba paslaugų, gautų iš jų arba apimančių jas“.

(9) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 4 straipsnį.

(10) Dėl teisės gauti visą kompensaciją žr. (11) ir paskesnes dalis.

PROJEKTAS

ir nustatomi veiksniai, kurie jam gali turėti įtakos. Ekonominio poveikio nustatymui skirtoje dalyje pateikiamos įvairios priemonės ir metodai, kuriuos taikant galima kiekybiškai įvertinti antkainio perkėlimo poveikį.

2. TEISINĖ SISTEMA

2.1. Antkainių perkėlimas ir teisė gauti visą kompensaciją

- (11) Žalos atlyginimo direktyvoje nustatytos antkainių perkėlimo taisyklės pagrįstos kompensaciniu principu, kuriuo grindžiama visa Žalos atlyginimo direktyva¹¹. Antkainių perkėlimui svarbų poveikį turi du šio principo elementai. Pirmiausia, remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, tai reiškia, kad „kiekvienas asmuo turi teisę reikalauti atlyginti patirtą žalą, jei tarp tokios žalos ir SESV 101 straipsniu draudžiamo susitarimo ar veiksmų yra priežastinis ryšys“^{12, 13}. Antra, tokią žalą patyrę ieškovai turi teisę gauti visą kompensaciją – tai turi būti suprantama kaip asmens grąžinimas į padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jeigu nebūtų padarytas pažeidimas¹⁴.
- (12) Dėl antkainių perkėlimo Žalos atlyginimo direktyvoje nurodyta, kad „bet kuris asmuo“ apima ir tiesioginius, ir netiesioginius pirkėjus¹⁵. Pavyzdžiui, 1 langelyje pateiktu hipotetiniu atveju laidų komplektų gamintojas B, kaip tiesioginis pirkėjas, ir automobilių gamintojas C, kaip netiesioginis pirkėjas, gali reikalauti kompensacijos iš vario gamintojo A, kaip iš pažeidėjo. Kiti toliau tiekimo grandinėje esantys netiesioginiai pirkėjai taip pat turi teisę siekti, kad pažeidėjas jiems atlygintų žalą. Kaip pirmiau nurodyta (8) dalyje, 1 langelyje pateiktame hipotetiniame pavyzdyje tai būtų mažmeninę prekybą automobiliais vykdanči nepriklausoma įmonė D ir galutiniai vartotojai.
- (13) Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad pirmiau nurodyto kompensacinio principo elementai, t. y. bet kurio asmens teisė reikalauti visos kompensacijos už žalą, priežastiniu ryšiu susijusią su ES konkurencijos teisės pažeidimu, taip pat taikomi pažeidėjo tiesioginiams ir netiesioginiams *tiekėjams*. Žalos atlyginimo direktyvoje nurodomas su pirkėjų karteliu susijęs atvejis, kai žala galėtų atsirasti dėl mažesnės kainos, kurią pažeidėjai moka savo tiekėjams¹⁶.
- (14) Visa kompensacija apima kompensaciją už faktinius nuostolius (*damnum emergens*) bei negautas pajamas (*lucrum cessans*) ir teisę gauti palūkanas.¹⁷ Paprastai faktiniai nuostoliai yra asmens turto sumažėjimas, o negautos pajamos –

(11) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 1 straipsnio 1 dalį ir 3 straipsnio 1 dalį.

(12) 2014 m. birželio 5 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Kone*, C-557/12, EU:C:2014:1317, 22 punktą su nuoroda į 2006 m. liepos 13 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Manfredi*, C-295/04, EU:C:2006:461, 61 punktą.

(13) Pati Komisija anksčiau priminė Teisingumo Teismo „akcentuojamą kompensacinį principą ir jo prielaidą, kad žalos atlyginimo galimybė turi būti prieinama visoms nukentėjusioms šalims, kurios gali įrodyti pakankamą priežastinį ryšį su pažeidimu“; žr. Komisijos Baltąją knygą dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo, Briuselis, 2008 m. balandžio 2 d., COM(2008) 165 galutinis, p. 7.

(14) Žalos atlyginimo direktyvos 3 straipsnio 2 dalies pirmas sakiny.

(15) Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 1 dalis.

(16) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 43 konstatuojamąją dalį. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad pardavėjų kartelio atveju tiekėjai taip pat gali būti neigiamai paveikti, t. y. jeigu jie dėl poveikio apimčiai pažeidėjams patiekia mažiau produktų.

(17) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 3 straipsnio 2 dalies antrą sakinį.

PROJEKTAS

to turto padidėjimas, kuris būtų buvęs, jeigu nebūtų įvykdyta žala sukėlusį veika¹⁸. Nagrinėjant antkainio perkėlimo atvejį, šis skirtumas yra svarbus nustatant būdingą ekonominį poveikį ir jo teisinę klasifikaciją. Toliau nustatyta bendroji taisyklė.

- Poveikis kainoms yra susijęs su antkainiu kaip kainos, kurią tiesioginis ar netiesioginis pirkėjas turėjo sumokėti už produktus ar paslaugas dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, padidėjimas¹⁹. Jis priskiriamas faktinių nuostolių kategorijai ir sudaro dalį žalos, kuri Žalos atlyginimo direktyvoje vadinama dėl antkainio patirta žala²⁰. Tačiau tiesioginis arba netiesioginis pirkėjas gali antkainį perkelti toliau tiekimo grandinėje esantiems pirkėjams ir taip sumažinti (dalinis antkainio perkėlimas) arba panaikinti (visiškas antkainio perkėlimas) savo faktinius nuostolius. Nustatant faktinius nuostolius antkainio perkėlimo atveju, nacionaliniams teismams reikės nustatyti konkrečiame tiekimo grandinės lygmenyje išliekančią dėl antkainio patirtą žala.
 - Poveikis apimčiai yra pelnas, prarastas dėl antkainio perkėlimo sumažėjus pardavimo apimčiai, t. y. dėl padidėjusių kainų sumažėjusi pardavimo apimtis. Už tokį prarastą pelną galima prašyti kompensacijos²¹.
- (15) Nors Žalos atlyginimo direktyvoje atskiriami dėl antkainio perkėlimo patirti faktiniai nuostoliai ir dėl sumažėjusios pardavimo apimties negautos pajamos, poveikis kainoms ir poveikis apimčiai yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Todėl, jeigu antkainio perkėlimas tampa aktualus, turėtų būti atsižvelgta į abiejų rūšių poveikį ir jų tarpusavio sąveiką. Toliau nustatyti ekonominiai metodai, kuriais galima tai padaryti.

2.2. Scenarijai, kai teismas sprendžia su antkainio perkėlimu susijusius klausimus

- (16) Nagrinėdami ieškinius dėl žalos atlyginimo, grindžiamus ES konkurencijos teisės pažeidimais, nacionaliniai teismai paprastai susiduria su dviem antkainių perkėlimo scenarijais.
- (17) Pirma, pažeidėjas gali antkainių perkėlimo argumentą atsiliepime į ieškinį naudoti kaip gynybos priemonę, t. y. teigti, kad ieškovas savo faktinius nuostolius sumažino visiškai arba iš dalies perkeldamas antkainį savo paties klientams²². Toliau 2 langelyje pateiktas tokio atvejo, kai antkainių perkėlimo argumentą galima apibūdinti kaip gynybos priemonę, pavyzdys, kuriame aptartas tiesioginio pirkėjo ieškinys. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad antkainių perkėlimo argumentą taip pat galima naudoti kaip gynybos priemonę atsiliepimuose į toliau tiekimo grandinėje esančių netiesioginių pirkėjų ieškinius.
- (18) Antra, netiesioginiai pirkėjai savo ieškinius dėl žalos atlyginimo gali grįsti argumentu, kad tiesioginiai pirkėjai, perkantys produktus ar paslaugas iš pažeidėjų,

(18) 1979 m. rugsėjo 12 d. Generalinio advokato Capotorti nuomonė byloje 238/78 (*Ireks-Arkady*), ECLI:EU:C:1979:203, 9 punktas.

(19) Žalos atlyginimo direktyvos 39 konstatuojamoji dalis.

(20) Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 2 dalis.

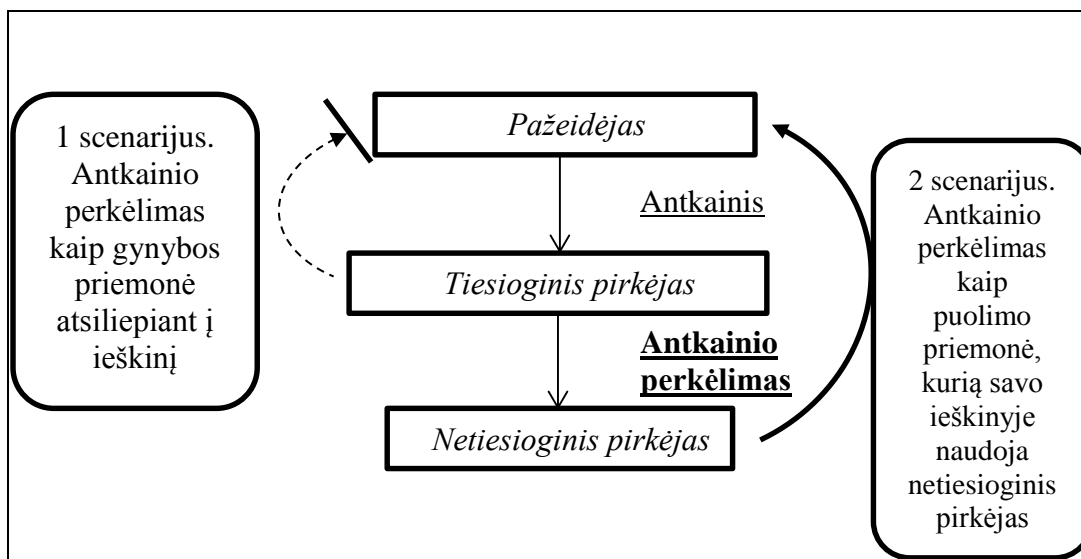
(21) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 3 dalį.

(22) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 39 konstatuojamąją dalį.

PROJEKTAS

perkėlė antkainį (arba jo dalį) netiesioginiams pirkėjams, todėl šie patyrė žalą. Pagal tokį scenarijų antkainio perkėlimo argumentas gali būti apibūdintas kaip puolimo priemonė. Šis scenarijus taip pat apibūdintas 2 langelyje.

2 langelis. Tipiški antkainio perkėlimo scenarijai



- (19) Kai antkainių perkėlimo argumentas naudojamas kaip gynybos priemonė atsiliepiant į ieškinį, grindžiamą ES konkurencijos teisės pažeidimu, atsakovas paprastai turi įrodyti, kad ieškovas perkėlė antkainį²³. Ši įrodinėjimo pareiga yra susijusi su antkainio perkėlimo egzistavimu ir mastu. Jeigu antkainių perkėlimo argumentas kaip gynybos priemonė panaudojamas visiškai arba iš dalies sėkmingai, ieškovas vis tiek gali reikalauti kompensacijos už negautas pajamas dėl antkainių perkėlimo²⁴. Šiuo atveju pareiga įrodyti tokį su antkainio perkėlimu susijusį poveikį apimčiai tenka ieškovui.
- (20) Į Žalos atlyginimo direktyvą taip pat įtrauktos specialios taisyklės dėl antrojo scenarijaus, pagal kurį netiesioginis pirkėjas teigia patyręs žalą dėl antkainių perkėlimo. Pareiga įrodyti tokio perkėlimo egzistavimą ir mastą paprastai tenka netiesioginiam pirkėjui, siekiančiam iš pažeidėjo gauti žalos atlyginimą. Tačiau Žalos atlyginimo direktyvoje pripažįstami praktiniai sunkumai, kylantys tokiam toliau tiekimo grandinėje esančiam ieškovui²⁵. Todėl, siekiant pašalinti netiesioginiams pirkėjams kylančias praktines kliūtis, į Žalos atlyginimo direktyvą įtrauktos taisyklės, kuriomis jiems sudaromos palankesnės sąlygos įvykdyti įrodinėjimo pareigą. Šios taisyklės yra susijusios su nuginčijamosiomis teisinėmis prezumpcijomis, visų pirma Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 2 dalimi²⁶, ir faktinėmis prezumpcijomis, grindžiamomis įprasta įvykių eiga, pvz., Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 1 dalyje ir 41 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad dėl sąlygų, kuriomis veikia įmonės, kainos padidėjimo perkėlimas

(23) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 13 straipsnio antrą sakinį.

(24) Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad antkainių perkėlimo taisyklėmis nedaromas poveikis nukentėjusiosios šalies teisei prašyti kompensacijos už pilną, prarastą dėl dalinio ar visiško antkainio perkėlimo, ir ją gauti.

(25) Žalos atlyginimo direktyvos 41 konstatuojamoji dalis.

(26) Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta speciali netiesioginių pirkėjų ieškiniams taikoma prezumpcija, kuri bus išsamiau aptarta (22) ir paskesnėse dalyse.

PROJEKTAS

tolesnei tiekimo grandinės grandžiai gali būti nusistovėjusi komercinė praktika. Žalos atlyginimo direktyvos 17 straipsnio 2 dalyje nustatyta bendresnė prezumpcija, kad karteliniiais pažeidimais daroma žala.

- (21) Faktinės prezumpcijos gali būti apibrėžiamos pagal nacionalinę teisę remiantis ekonomikos principais ir bendrais rinkos pokyčiais, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad tam tikruose sektoriuose kainos padidėjimo perkėlimas tolesnei tiekimo grandinės grandžiai yra nusistovėjusi komercinė praktika²⁷.
- (22) Ši faktinė prielaida taip pat sudaro teisinės prezumpcijos, kurią galima rasti Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 1 dalyje, pagrindą. Joje nustatytais sąlygomis netiesioginis pirkėjas gali pasinaudoti nuginčijamąja prezumpcija, pagal kurią laikoma, jog ieškovas (t. y. netiesioginis pirkėjas) įrodė, kad tiesioginis pirkėjas perkėlė antkainį netiesioginiam pirkėjui. Sąlygos, kurios nustatytos Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 2 dalyje ir kurių buvimą turi įrodyti ieškovas, yra šios:
- (a) atsakovas įvykdė ES konkurencijos teisės pažeidimą;
 - (b) dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo atsakovo tiesioginiam pirkėjui taikytas antkainis ir
 - (c) netiesioginis pirkėjas įsigijo prekių arba paslaugų, kurios buvo ES konkurencijos teisės pažeidimo objektas, arba įsigijo prekių arba paslaugų, gautų iš prekių ar paslaugų, kurios buvo konkurencijos teisės pažeidimo objektas, arba prekių ar paslaugų, apimančių tokias prekes ar paslaugas.
- (23) Ši prezumpcija netaikoma, jeigu pažeidėjas gali patikimai teismui priimtiniu būdu įrodyti, kad antkainis nebuvo arba iš dalies nebuvo perkeltas netiesioginiam pirkėjui²⁸. Jeigu pažeidėjas atitinka šį standartą, įrodinėjimo pareiga, nedarant poveikio faktinių prezumpcijų taikymui, tenka ieškovui.
- (24) Dėl kompensacinio principo taikymo, antkainių perkėlimo praktikos ir pirmiau minėtų prezumpcijų įvairiuose tiekimo grandinės lygmenyse esantys pirkėjai gali pateikti reikalavimus vienu metu. Tokiais atvejais nacionaliniai teismai turėtų siekti vengti kompensacijos permokų ir nepriemokų²⁹. Tai galima padaryti, *inter alia*, deramai atsižvelgiant į ieškinius dėl žalos atlyginimo, kurie yra susiję su tuo pačiu ES konkurencijos teisės pažeidimu, sprendimus, priimtus dėl tokių ieškinių dėl žalos atlyginimo, ir susijusių viešo naudojimo informaciją, gautą užtikrinant viešąją ES konkurencijos teisės vykdymą nagrinėjamu atveju³⁰. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai skirtingų valstybių narių teismuose nagrinėjami susiję ieškiniai, nacionaliniai teismai gali taikyti Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012³¹ 30 straipsnį, į kurį daroma nuoroda Žalos atlyginimo direktyvoje³².

(27) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 1 dalį ir 41 konstatuojamąją dalį.

(28) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 2 dalies paskutinį sakinį.

(29) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 1 bei 2 dalis ir 15 straipsnį.

(30) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalį.

(31) 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012 12 20, p. 1).

(32) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 44 konstatuojamąją dalį ir 15 straipsnio 2 dalį.

PROJEKTAS

Šiame straipsnyje nustatyta, kad nacionaliniai teismai, išskyrus teisimą, kuriame buvo iškelta pirmoji byla, gali sustabdyti bylos nagrinėjimą arba, esant tam tikroms aplinkybėms, atsisakyti jurisdikcijos.

- (25) Nacionaliniai teismai taip pat turėtų naudotis tinkamomis pagal nacionalinės teisės nuostatas turimomis procesinėmis priemonėmis. Ieškinių sujungimas yra Žalos atlyginimo direktyvoje nurodyta priemonė³³. Atsižvelgiant į nacionalinę teisės sistemą, gali būti taikomos kitos priemonės, pvz., trečiosios šalies įstojimas į bylą ir bylos nagrinėjimo sustabdymo taisyklės.

2.3. Įrodymų vaidmuo

- (26) Teisiniam antkainių perkėlimo vertinimui atlikti paprastai reikalinga sudėtinga faktų ir ekonominė analizė. Nors būtinų įrodymų rinkimas paprastai yra svarbus kiekvieno ieškinio dėl žalos, patirtos dėl SESV 101 arba 102 straipsnio pažeidimų, atlyginimo elementas, antkainių perkėlimo įrodymų vaidmuo skiriasi atsižvelgiant į pirmiau minėtus scenarijus ir į tai, koku mastu taikoma prezumpcija³⁴. Vertinimas atliekamas ir įrodymai renkami atsižvelgiant į įvairius vertinimui svarbius turimus faktus. Pavyzdžiui, tiesioginio pirkėjo po antkainio perkėlimo taikomų faktinių kainų pokyčius galima tiesiogiai nustatyti remiantis šalių pateiktais kainoraščiais.
- (27) Žalos atlyginimo direktyva siekiama veiksmingą naudojimąsi teisėmis ir procesinę lygybę užtikrinti nustatant taisykles, pagal kurias galima prašyti atskleisti įrodymus. Tokios taisyklės taikomos pagal abu pirmiau minėtus antkainių perkėlimo scenarijus. Kalbant apie scenarijų, pagal kurį antkainių perkėlimo argumentas naudojamas kaip gynybos priemonė, Žalos atlyginimo direktyvos 13 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad atsakovas ieškovo ar trečiųjų šalių gali pagrįstai prašyti atskleisti įrodymus. Dėl scenarijaus, pagal kurį netiesioginis pirkėjas siekia žalos atlyginimo, Žalos atlyginimo direktyvos 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šis netiesioginis pirkėjas atsakovo ar trečiųjų šalių gali pagrįstai prašyti atskleisti įrodymus. Toks įrodymų atskleidimas gali būti ypač svarbus, nes, kaip nurodyta pirmiau, pirkėjui paprastai tenka pareiga įrodyti perkėlimo egzistavimą ir mastą.
- (28) Pirmiau minėtomis įrodymų atskleidimo taisyklėmis ribojami prašymai atskleisti įrodymus – šalis, kuriai tenka pareiga įrodyti perkėlimo egzistavimą ir mastą, gali tik pagrįstai prašyti atskleisti įrodymus. Atsižvelgdamas į Žalos atlyginimo direktyvos 5 straipsnyje nustatytas bendrąsias įrodymų atskleidimo taisykles, nacionalinis teismas gali reikalauti, kad prašančioji šalis įtikintų, jog tiesioginis pirkėjas dėl antkainių perkėlimo patirtą žalą perkėlė netiesioginiam pirkėjui. Prašančioji šalis taip pat turi remtis jau pagrįstai turimais faktais. Antkainių perkėlimo atveju tai yra informacija, surinkta palaikant verslo santykius su kita šalimi, arba informacija, pagrįstai gauta iš trečiųjų šalių, pvz., rinkos tyrėjų.
- (29) Žalos atlyginimo direktyvos 5 straipsnio 3 dalies pirmame sakinyje nustatytas proporcingumo principas, t. y. pagal jį reikalaujama, kad nacionaliniai teismai „apribotų įrodymų atskleidimą, kad jis būtų proporcingas“. Šis principas yra svarbi bylų valdymo priemonė nagrinėjant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl SESV 101 arba 102 straipsnio pažeidimų, atlyginimo. Kaip nurodyta pirmiau, teisėjai taiko nacionalines procedūrinės taisykles ir privalo ypatingą dėmesį skirti veiksmingumo

(33) Žalos atlyginimo direktyvos 44 konstatuojamoji dalis.

(34) Žr. (16) ir paskesnes dalis.

PROJEKTAS

ir lygiavertiškumo principams. Tačiau pagal šią teisinę sistemą Žalos atlyginimo direktyvos 5 straipsnio 3 dalies pirmame sakinyje nustatytu proporcingumo principu įrodymų atskleidimo taisyklės taikantiems teisėjams suteikiama galimybė atsižvelgti į sąnaudas ir naudą, susijusias su nurodymu atskleisti prašomus įrodymus. Pavyzdžiui, tai reiškia, kad teisėjai gali prieiti prie išvados, jog jie jau gali nustatyti perkeltą antkainio dalį remdamiesi šalių pateiktais įrodymais ir papildomų duomenų rinkti nebereikia. Atsižvelgiant į priemones, kuriomis galima naudotis pagal nacionalinės teisės aktus, jie taip pat gali paskirti savo ekonomikos ekspertus arba sukongretinti klausimus, kuriuos turi nagrinėti šalies paskirti ekspertai. Išsamesnės rekomendacijos pateiktos 4 skyriuje.

- (30) Prašyti kitos šalies pateikti įrodymus galima per nacionalinį teismą ir jam griežtai kontroliuojant. Prašyme turi būti nurodyti konkretūs įrodymų elementai arba kategorijos. Tačiau, jeigu nacionalinis teismas atsižvelgia į Žalos atlyginimo direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje nustatytus bendruosius proporcingumo ir teisėtų interesų apsaugos principus, netgi tam tikrus konfidencialios informacijos elementus gali tekti atskleisti šaliai, kuri turi įrodyti perkėlimo poveikį. Labai svarbu, kad, nurodydamas atskleisti tokią informaciją, teismas taikytų konfidencialiai informacijai apsaugoti skirtas priemones. Tokios priemonės gali būti, pvz., dalijimasis informacija su konfidencialumo grupėmis arba naudojant duomenų saugyklas, kuriose šalių atstovai gali susipažinti su konfidencialia informacija, susijusia su nagrinėjama byla³⁵.
- (31) Įrodymų, įtrauktų į konkurencijos institucijos bylą, atskleidimas gali būti svarbus siekiant įvertinti antkainio dydį, tačiau paprastai yra ne toks svarbus antkainio perkėlimo atveju (visų pirma dėl to, kad antkainių perkėlimas yra susijęs su pirkėjų kainodaros politika, apie kurią į konkurencijos institucijos bylą paprastai neįtraukiama jokios informacijos). Kaip nustatyta Žalos atlyginimo direktyvos 6 straipsnio 10 dalyje, atskleisti įrodymus konkurencijos institucijos prašoma tik kraštutiniu atveju.
- (32) Tai, kokios rūšies įrodymų reikia norint įrodyti antkainio perkėlimą ir nustatyti jo dydį, labai priklausys nuo taikomo ekonominio metodo. Kaip išsamiau paaiškinta toliau, šalys savo analizę paprastai grindžia ekonomikos teorija ir kiekybinės ekonomikos principais. Todėl, neatsižvelgiant į tai, kad yra kitų įrodymų klasifikavimo būdų, jie paprastai skirstomi į kokybinius ir kiekybinius įrodymus. Pačioje Žalos atlyginimo direktyvoje aiškiai nurodyta, kad įrodymai – tai visų rūšių įrodymai, priimtini bylą nagrinėjančiam nacionaliniam teismui³⁶. Tai gali būti tokie įrodymai:
- kokybiniai įrodymai, apimantys, pvz., i) sutartis, ii) vidaus dokumentus apie įmonių elgesį ar kainodaros strategijas, iii) finansines ir apskaitos ataskaitas, iv) liudytojų pareiškimus, v) ekspertų nuomones ir vi) sektoriaus ataskaitas ir rinkos tyrimus;

(35) Komisija duomenų saugyklas naudoja tam, kad bendrovių susijungimo ir antimonopolinių bylų šalys galėtų susipažinti su konfidencialia informacija; žr., pvz., Komisijos tarnybų darbinio dokumento „Įrodymų teikimo ir duomenų rinkimo bylose, susijusiose su SESV 101 ir 102 straipsnių taikymu, ir susijungimo bylose pažangioji patirtis“ 47 dalį.

(36) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 2 straipsnio 13 punktą, kuriame aiškiai nurodyta, kad įrodymai apima dokumentus ir visus kitus objektus, kuriuose užfiksuota informacija, nepriklausomai nuo laikmenos, kurioje ši informacija laikoma.

PROJEKTAS

- kiekybiniai įrodymai, ypač susiję su duomenimis, reikalingais taikant ekonometrinius metodus³⁷, pvz., i) konkretaus produkto ar paslaugos pardavimo kainos, mažmeninės kainos ir kainos galutiniams vartotojams, ii) finansinės ataskaitos, iii) ekspertų nuomonės, iv) reguliuojamos kainos, v) pardavimo apimtis, v) lengvatos ir vii) kitos gamybos sąnaudos ir sąnaudų elementai.
- (33) Iš pirmiau pateiktų neišsamių sąrašų galima daryti išvadą, kad tam tikrų rūšių įrodymai, pvz., finansinės ataskaitos ir ekspertų nuomonės, gali būti laikomi ir kokybiniais, ir kiekybiniais įrodymais.
- (34) Galiausiai, kaip nurodyta Žalos atlyginimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje, ieškiniai dėl žalos atlyginimo, susiję su tuo pačiu ES konkurencijos teisės pažeidimu, ir susiję sprendimai taip pat gali būti perkeltai antkainio daliai nustatyti svarbus informacijos šaltinis.

2.4. Perkeltos antkainio dydžio nustatymas. Teismui suteikti vertinimo įgaliojimai

- (35) Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 5 dalyje konkrečiai reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų, kad nacionaliniai teismai turėtų įgaliojimus remdamiesi nacionalinėmis procedūromis įvertinti, kokia antkainio dalis buvo perkelta. Tokie įgaliojimai apima visas antkainių perkėlimo pasekmes, t. y. poveikį kainoms ir apimčiai. Tai taip pat matyti iš Žalos atlyginimo direktyvos 17 straipsnio 1 dalies, kuri bendrai taikoma žalos dydžio nustatymui.
- (36) Kai valstybės narės vertinimo įgaliojimus įtraukia į nacionalinius įstatymus, jos privalo atsižvelgti į Žalos atlyginimo direktyvoje nustatytas taisykles ir principus ir į atitinkamą Teisingumo Teismo praktiką. Nacionaliniai teismai privalo atitinkamai taikyti savo procesines priemones. Visų pirma, kaip nurodyta pirmiau, su įrodinėjimo pareiga ir standartu susijusias taisykles jie privalo taikyti taip, kad nekiltų grėsmė visiškam SESV 101 straipsnio veiksmingumui.
- (37) Pavyzdžiui, remdamasis veiksmingumo principu, Teisingumo Teismas byloje *Kone* nusprendė, kad nuo apsauginės kainos nukentėjusiems asmenims gali būti atlyginama žala, kurią jie patyrė dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, ir konstatavo, kad visiškam SESV 101 straipsnio veiksmingumui kiltų grėsmė, jeigu pagal nacionalinės teisės aktus, visiškai ir nepaisant konkrečių bylos aplinkybių, būtų atmetama galimybė suteikti tokiems asmenims teisę reikalauti atlyginti patirtą žalą. Pirmiau minėta byla taip pat patvirtina, kad ES teismų praktika ir Žalos atlyginimo direktyva yra svarbios priešastiniam ryšiui įvertinti nagrinėjami ieškinius dėl žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo. Kalbant apie antkainių perkėlimą, šis aspektas yra svarbus, nes su priešastiniu ryšiu susiję faktiniai ir teisiniai klausimai paprastai kyla tada, kai tiesioginis pirkėjas, perkantis iš pažeidėjo produktus ar paslaugas, visiškai arba iš dalies tariamai perkelia antkainį netiesioginiam pirkėjui.
- (38) Panašiai, kaip numatyta Žalos atlyginimo direktyvoje, pagal nacionalines procedūras nustatydami žalos dydį ir perkeltą antkainio dalį, nacionaliniai teismai turi laikytis pirmiau minėtų lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Kalbant

(37) Ekonometriniai metodai paaiškinti 4.3 skirsnyje ir 2 priedėlyje.

PROJEKTAS

apie vertinimo įgaliojimus, tai reiškia, kad nacionaliniai teismai negali atmesti pareiškimų dėl antkainio perkėlimo remdamiesi tuo, kad šalis negali tiksliai kiekybiškai įvertinti antkainio perkėlimo poveikio.

- (39) Be to, kad pasinaudotų vertinimo įgaliojimais, kaip nustatyta Žalos atlyginimo direktyvos 12 straipsnio 5 dalyje ir 17 straipsnio 3 dalyje, nacionaliniai teismai turi, pirma, vertinimą atlikti remdamiesi pagrįstai gauta informacija, ir antra, siekti apytiksliai nustatyti tikėtiną perkėlimo antkainio dydį ar dalį. Tai matyti iš Žalos atlyginimo direktyvos, kurioje pabrėžiamas informacijos asimetrijos egzistavimas ir pripažįstama, kad sunku visiškai tiksliai nustatyti žalos dydį³⁸. Praktiškai nacionaliniams teismams teks remtis prielaidomis³⁹.
- (40) Vis dėlto, laikydamiesi visos kompensacijos principo, nacionaliniai teismai turi pateikti tiksliausią įvertį. SESV 101 ir 102 straipsnių nuostatomis visiems dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusiems asmenims suteikiama teisė būti grąžintiems į padėtį, kurioje jie būtų buvę, jeigu nebūtų įvykdytas pažeidimas (žr. (11) dalį) – ir nei daugiau, nei mažiau. Dėl šios priežasties Žalos atlyginimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad reikia vengti ir kompensacijos nepriemokos, ir permokos.
- (41) Įvertinama pagal nacionalinę teisę. Iš tikrųjų kai kurios valstybės narės jau turi nustatiusios taisykles, atitinkančias Žalos atlyginimo direktyvoje numatytus vertinimo įgaliojimus⁴⁰.

3. ANTKAINIŲ PERKĖLIMO EKONOMIKOS TEORIJA

3.1. Apžvalga

- (42) Antkainiai perkeliama ir su tuo susijęs poveikis kainoms bei apimčiai atsiranda dėl įmonės paskatų į savo sąnaudų padidėjimą reaguoti didinant kainas. Pirminis antkainis gali būti suprantamas kaip tiesioginio pirkėjo gamybos sąnaudų padidėjimas. Norėdamas įvertinti antkainio perkėlimo poveikį teismas turėtų apsvarstyti, kaip toks sąnaudų padidėjimas paveiktų 1) tiesioginio pirkėjo galutinės grandies rinkoje nustatytas kainas ir 2) tiesioginio pirkėjo tiekiamų produktų ar teikiamų paslaugų kieki.
- (43) Nacionaliniai teismai antkainių perkėlimo poveikį įvertina atsižvelgdami į konkrečios bylos aplinkybes. Tačiau bendrai suprasti antkainių perkėlimo ir su tuo susijusio poveikio ekonomikos teoriją teismui gali būti svarbu dėl kelių priežasčių. Pirma, ekonomikos teorija yra pagrindas, kuriuo remdamasis teismas gali įvertinti kiekybinius ir kokybinius įrodymus. Tokie įrodymai išsamiau paaiškinti 4.2

(38) Žr. Žalos atlyginimo direktyvos 46 konstatuojamąją dalį. Tokiems klausimams spręsti į Žalos atlyginimo direktyvą, *inter alia*, įtrauktos įrodymų atskleidimo taisyklės (žr. (27) ir paskesnes dalis), galimybė prašyti nacionalinių konkurencijos institucijų pagalbos pagal Žalos atlyginimo direktyvos 17 straipsnio 3 dalį ir įpareigojimas atsižvelgti į kitas su tuo pačiu pažeidimu susijusias bylas (žr. (24) dalį).

(39) Praktinio vadovo 16 dalis. Bendras žalos dydžio nustatymo konkurencijos bylose metodas taip pat nustatytas Praktinio vadovo 11–20 dalyse.

(40) Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje nacionaliniai teismai žalos dydį nustato „vadovaudamiesi sveika nuovoka ir „medkirčio kirvio“ principu“ (angl. „by the exercise of a sound imagination and the practice of the broad axe“, *Gibson prieš Pride Mobility Products Ltd* [2017] Konkurencijos apeliacinis teismas, 9), Nyderlanduose priteisdamas atlyginti žalą nacionalinis teismas, kiek įmanoma, nustato žalos dydį (žr. Civilinio proceso kodekso (nyd. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) 612 straipsnį) ir ją įvertina tinkamiausiu būdu, atsižvelgdamas į žalos ypatumus (žr. Civilinio kodekso (nyd. *Burgerlijk Wetboek*) 6:97 straipsnį).

PROJEKTAS

skirsnyje. Antra, ypač ankstyvajame bylinėjimosi etape ekonomikos teorija gali padėti teisėjams priimti sprendimus dėl duomenų arba informacijos atskleidimo, nes ja remiantis galima įvertinti šios informacijos svarbą. Pagaliau teorinių ir konceptualiųjų svarstymų pagrindu taip pat gali būti vertinamas šalių pateiktų įvairių ekonominių paaiškinimų, kuriais grindžiamas antkainio ir jo perkėlimo ryšys, patikimumas ir tikrumas.

- (44) Žalos atlyginimo direktyvoje neatskiriama 1) žala, patirta dėl padidėjusių kainų (poveikis kainoms) bei tokių antkainių perkėlimo ir 2) žala, patirta dėl sumažėjusios produktų kokybės ar varžomų inovacijų (su kaina nesusijęs poveikis) bei galimo tokios žalos poveikio visai tiekimo grandinei. Šiose gairėse su kaina nesusijęs antkainių perkėlimo poveikis nebus aptariamas.
- (45) Pagal ekonomikos teoriją antkainių perkėlimo poveikio, t. y. susijusio poveikio kainoms ir apimčiai, buvimas ir mastas nustatomas atsižvelgiant į įvairius veiksnius⁴¹. Tokiems veiksniams priskiriami:
- i) antkainio paveiktų gamybos sąnaudų pobūdis⁴² (ar tai yra pastoviosios, ar kintamosios sąnaudos, ar dėl pažeidimo šios sąnaudos konkrečioje rinkoje padidėja tik vienam klientui, ar visiems klientams);
 - ii) tiesioginių ar netiesioginių klientų produktų paklausos pobūdis (ypač paklausos ir kainų lygio tarpusavio ryšys);
 - iii) įmonių konkurencinės sąveikos rinkoje, kurioje vykdo veiklą tiesioginiai ar netiesioginiai klientai, pobūdis ir intensyvumas ir
 - iv) kaip išsamiau išdėstyta 1 priede, kiti elementai, pvz., klientų ypatumai (vartotojai ar įmonės), antkainio paveikta įvairių įmonės sąnaudų dalis, pirkėjo galia, vertikaloji tiesioginių ir netiesioginių klientų integracija, kainų reguliavimas ar sprendimų dėl kainų nustatymo įvairiais tiekimo grandinės lygmenimis priėmimo laikas⁴³.
- (46) Pirma, antkainio paveiktų tiesioginio pirkėjo gamybos sąnaudų pobūdis turi įtakos tam, ar šis antkainis gali būti perkeltas ir kokių mastu. Jeigu antkainis daro poveikį tiesioginio pirkėjo sąnaudoms, kurios nesikeičia atsižvelgiant į žaliavų kiekį (t. y. pastoviosios sąnaudos), jis veikiausiai nebus perkeltas, nes tokios sąnaudos paprastai nedaro poveikio tiesioginio pirkėjo kainų nustatymui, bent jau ne trumpuoju laikotarpiu⁴⁴. Ir priešingai, jeigu antkainis daro poveikį tiesioginio pirkėjo sąnaudoms, kurios iš tiesų kinta atsižvelgiant į žaliavų kiekį (t. y. kintamosios sąnaudos), paprastai labiau tikėtina, kad jis bent tam tikru mastu bus

(41) Šiame skirsnyje paaiškintos priežastys, dėl kurių (45) dalyje išvardyti veiksniai gali būti svarbūs nustatant su antkainių perkėlimu susijusio poveikio kainoms ir poveikio apimčiai buvimą ir mastą. Išsamesnis kiekvieno veiksnio poveikio paaiškinimas kartu su standartinio kainodaros mechanizmo paaiškinimu pateiktas 1 priedėlyje.

(42) Tai išsamiau paaiškinta I priedėlyje.

(43) Tai, kada priimami sprendimai dėl kainų nustatymo, gali turėti poveikį, *inter alia*, pažeidimo trukmės laikotarpiui ir galimo uždelsto antkainių perkėlimo tendencijoms.

(44) Tačiau ilgainiui pastoviosios sąnaudos gali paveikti įmonės strateginę sprendimų analizę, pvz., ji gali pakoreguoti savo gamybos pajėgumus, o tai savo ruožtu gali turėti įtakos tolesniam (trumpalaikiam) kainodaros mechanizmui.

PROJEKTAS

perkeltas. Taip yra todėl, kad ribinės sąnaudos (kintamųjų sąnaudų pakategorė) paprastai turi įtakos tiesioginio pirkėjo sprendimams dėl kainų nustatymo⁴⁵.

- (47) Antra, tiesioginio pirkėjo produktų paklausa daro poveikį perkeliama antkainio dydžiui. Standartinis kainodaros mechanizmas grindžiamas tuo, kad, įmonei padidinus kainą, jos produktų paklausa (t. y. produktų kiekis, kurį ji parduoda) mažėja. Tai, kiek tiesioginis pirkėjas, kuriam buvo perkeltas antkainis, padidina savo kainas, priklauso nuo to, ar paklausa stipriai reaguoja į tokį kainų pokytį. Pavyzdžiui, jeigu tiesioginis pirkėjas yra monopolininkas ir jo produktų paklausa vienodai jautriai reaguoja į kainų pokyčius visais kainų lygiais, paprastai bus perkelta pusė antkainio. Jeigu kainai didėjant monopolininko produktų paklausa vis labiau ir labiau (t. y. vis sparčiau) mažėja, tiesioginis pirkėjas paprastai perkels ne daugiau kaip pusę antkainio. Ir priešingai, jeigu kainai didėjant tokio monopolininko produktų paklausa mažėja vis mažiau ir mažiau (t. y. vis lėčiau), tiesioginis pirkėjas paprastai perkels daugiau kaip pusę antkainio.
- (48) Trečia, įmonių konkurencinės sąveikos rinkoje, kurioje vykdo veiklą pažeidėjo klientai, pobūdis ir intensyvumas taip pat turi įtakos perkeliama antkainio dydžiui. Svarbu žinoti, kad didesnės konkurencijos poveikis perkėlimo mastui priklauso nuo to, ar pradinis antkainis taikomas tik tiesioginiam klientui (t. y. konkrečiai įmonei nustatomas antkainis), ar ir tiesioginio kliento konkurentams (t. y. visam sektoriui nustatomas antkainis). Jeigu antkainis taikomas tik vienam tiesioginiam pirkėjui, intensyviai konkuruojančiam su kitais tiesioginiais pirkėjais, antkainio perkėlimas yra mažiau tikėtinas, palyginti su padėtimi, kai vienintelis paveiktas tiesioginis pirkėjas turi nedaug konkurentų. Tačiau, jeigu antkainis taikomas visam sektoriui, dėl didelio konkuruojančių tiesioginių pirkėjų skaičiaus jiems paprastai bus perkeliama didesnė to antkainio dalis, palyginti su rinkomis, kurioms būdinga silpnesnė konkurencija⁴⁶.
- (49) Daugelyje nacionalinių teismų sprendimų ieškiniuose dėl žalos atlyginimo pabrėžiama, kad svarbu atsižvelgti į tai, kaip paklausa reaguoja į kainų pokyčius, į konkurencijos intensyvumą ir į tai, ar antkainis taikomas tiesioginio kliento konkurentams⁴⁷.
- (50) Ketvirta, kaip nurodyta (45) dalyje ir 1 priedėlyje, tam tikromis aplinkybėmis tiesioginio pirkėjo kainodaros mechanizmui, taigi ir tiesioginio pirkėjo atliekamam antkainio perkėlimui, didelės įtakos gali turėti ir kiti veiksniai. Pavyzdžiui, šie veiksniai gali paveikti ne tik su antkainio perkėlimu susijusio poveikio kainoms, bet ir poveikio apimčiai mastą (pvz., vienam produktui nustatytas antkainis taip pat gali paveikti kitų tiesioginio pirkėjo parduodamų produktų kainas, kai šie produktai yra vienas kito pakaitalai), arba tai, kada toks poveikis pasireikš (pvz., uždelstas antkainių perkėlimas arba atvejis, kai tiesioginis pirkėjas, kuris patirtų kainų keitimo išlaidų, dėl tokių vadinamųjų kainoraščio keitimo išlaidų galėjo nuspręsti

(45) Taip pat žr. gairių dėl horizontalių susijungimų vertinimo pagal Tarybos reglamentą dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės 80 punktą (OL C 31, 2004 2 5).

(46) Šios ekonomikos teorija pagrįstos prognozės išsamiau išdėstytos ir paaiškintos 3.2 skyriaus 3 pavyzdyje.

(47) Kaip teismo sprendimų, kuriuose atsižvelgiama į rinkos dinamikos svarbą ir į tai, kaip paklausa reaguoja į kainų pokyčius, pavyzdžius žr., pvz., 2011 m. birželio 28 d. *Bundesgerichtshof* (Federalinio Teisingumo Teismo) sprendimo byloje Nr. KZR 75/10 (*ORWI*) 59 ir 69 punktus ir 2015 m. lapkričio 19 d. Diuseldorfo regioninio teismo sprendimo byloje Nr. 14d O 4/14 (*German Car Glass*) 221 punktą. Į konkurencijos masto ir to, ar pradinis antkainis taikomas konkrečiai įmonei, ar visam sektoriui, svarbą atsižvelgiama įvairiuose nacionalinių teismų sprendimuose; žr. pvz., Danijos Jūrų ir komercinių bylų teismo sprendimą byloje Nr. V 15/01, *EKKO*, (2002 m.), ir 2013 m. lapkričio 7 d. Ispanijos Aukščiausiojo teismo sprendimą byloje Nr. 5819/2013 (*Nestle ir kiti prieš Ebro Puleva*).

PROJEKTAS

neperkelti nedidelio antkainio). Kitas veiksnys, kuris gali būti svarbus nustatant perkeliama antkainio dydį, yra tai, ar antkainio paveiktos žaliavos sudaro didelę, ar mažą tiesioginio pirkėjo kintamųjų sąnaudų dalį. Kai kuriuos iš šių veiksnių nacionaliniai teismai taip pat buvo apsvarstę nagrinėdami su antkainių perkėlimu susijusias bylas⁴⁸.

- (51) Pagaliau taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pirmiau minėti veiksniai antkainio perkėlimo scenarijaus rezultatai veikia vienu metu ir kad į jų tarpusavio priklausomybę taip pat reikėtų atsižvelgti. Tačiau santykinė kiekvieno veiksnio svarba kiekvienu konkrečiu atveju gali skirtis.
- (52) Antkainio perkėlimo egzistavimas ir mastas yra susijęs su pardavimo apimties sumažėjimu, kuris paprastai lydi bet kokių kainų padidėjimą. Kaip aprašyta pirmiau, šis pardavimo apimties sumažėjimas gali būti apibūdintas kaip poveikis apimčiai. Poveikis apimčiai atsiranda, nes pirkėjas paprastai susiduria su žemyn besileidžiančia paklausos kreive. Jeigu pradinis antkainis perkeliamas toliau tiekimo grandinėje esantiems pirkėjams, poveikis apimčiai atsiranda visais vertikaliosios grandinės lygmenimis. Taigi, jeigu reikalavimas apima reikalavimą atlyginti žalą dėl poveikio apimčiai, teismai turėtų įvertinti ir tokį poveikį.
- (53) Kaip nurodyta pirmiau, bet kuris dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjęs asmuo gali reikalauti visos kompensacijos už patirtą žalą, priešastiniu ryšiu susijusią su tuo pažeidimu. Kai naudojamas antkainių perkėlimo argumentas, poveikio apimčiai vertinimas yra svarbus siekiant nustatyti dėl antkainio patirtos žalos dydį. Kai visa padaryta žala apskaičiuojama su antkainio perkėlimu susijusių poveikį kainoms paprasčiausiai atimant iš antkainio poveikio, tiesioginio arba netiesioginio pirkėjo patirta žala įvertinama nepakankamai, nes neatsižvelgiama į poveikį apimčiai.
- (54) Dėl antkainio sumažėjusiai pardavimo apimčiai įtakos turi pirkėjo produktų paklausos jautrumas ir tai, kaip į antkainį reaguoja pirkėjo konkurentai. Pavyzdžiui, jeigu pirkėjo produktų paklausa yra neelastinga, t. y. jo klientai nelabai jautriai reaguoja į kainų didėjimą, pardavimo apimtis dėl padidėjusių kainų sumažėja palyginti nedaug. Todėl, jeigu kitos sąlygos išlieka nepakitusios, poveikis apimčiai bus mažesnis nei elastingesnės paklausos atveju. Be to, jeigu pirkėjo konkurentai po antkainio perkėlimo taip pat didina savo kainas, dėl to taip pat gali sumažėti pirkėjo kainų didinimo poveikis jo pardavimo apimčiai⁴⁹.

3.2. Pavyzdžiai

- (55) Toliau pateiktame 1 pavyzdyje apibūdinta padėtis, kai rinkoje, kurioje yra didelė konkurencija, antkainiai taikomi konkrečiai įmonei.

(48) Kaip bylos, kurioje svarstyta, ar tikėtina, kad antkainis būtų perkeltas, kai antkainio paveiktos žaliavos sudaro mažą tiesioginio pirkėjo kintamųjų sąnaudų dalį, pavyzdį žr. 2014 m. vasario 27 d. Prancūzijos Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimą byloje Nr. 10/18285 (*DOUX prieš Ajinomoto & CEVA*). Šis sprendimas taip pat išsamiau paaiškintas **Error! Reference source not found.** langelyje.

(49) Jeigu savo kainas padidina tik pirkėjas, jo klientai gali pradėti pirkti iš jo konkurentų. Tačiau, jeigu konkurentai taip pat kažkiek pakelia kainas, tiekėjo keitimas gali būti mažiau patrauklus klientams, todėl bendra pirmojo pirkėjo pardavimo apimtis gali sumažėti ne taip smarkiai. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad, jeigu keli arba visi klientai į kainų padidėjimą visoje rinkoje reaguoja visiškai nustodami pirkti atitinkamą produktą, poveikis apimčiai gali būti net didesnis nei tuo atveju, kai kainą padidina tik vienas pirkėjas.

PROJEKTAS

1 pavyzdys

Padėtis. Toje pačioje atitinkamoje rinkoje yra 10 obuolių sulčių gamintojų. Vienas iš gamintojų obuolius gauna iš tiekėjo, dalyvaujančio kainas nustatančiame kartelyje. Obuolių sulčių gamintojas reikalauja atlyginti dėl antkainio perkėlimo patirtą žalą. Tačiau atsakovas (obuolių tiekėjas) kaip gynybos priemone pasinaudoja antkainio perkėlimo argumentu ir tvirtina, kad obuolių sulčių gamintojas visą antkainį perkėlė netiesioginiams pirkėjams.

Analizė. Obuolių sulčių gamintojas, kuriam buvo perkeltas antkainis, stipriai konkuruoja su devyniomis kitomis įmonėmis obuolių sulčių gamybos ir tiekimo srityje. Visi dešimties įmonių parduodami produktai vartotojų požiūriu yra iš esmės vienodi. Jeigu kiti gamintojai neperka obuolių iš kartelio narių, bet gali jų įsigyti kitur už mažesnę kainą, gamintojas, turintis juos pirkti iš kartelio, palyginti su savo konkurentais, atsiduria nepalankioje konkurencinėje padėtyje. Taigi obuolių sulčių gamintojo turimos galimybės perkelti padidėjusias sąnaudas būtų suvaržytos, nes jam perkėlus antkainį, netgi tik iš dalies, labai didelė jo pardavimo apimties (ir pelno) dalis atitektų konkurentams. Kuo stipresnė 10 obuolių sulčių gamintojų konkurencija, tuo labiau suvaržomos galimybės perkelti padidėjusias sąnaudas. Taigi pagal šį scenarijų tiesioginis klientas paprastai negalės perkelti padidėjusių sąnaudų (antkainio).

- (58) 2 pavyzdyje apibūdinta padėtis, kai antkainis taikomas visam sektoriui ir vyksta intensyvi konkurencija.

2 pavyzdys

Padėtis. Visi dešimt 1 pavyzdyje minėtų obuolių sulčių gamintojų obuolius gauna iš kainas nustatančiame kartelyje dalyvaujančių tiekėjų. Kartelio nariai tvirtina, kad visi antkainiai perkeliama netiesioginiams pirkėjams.

Analizė. Obuolių sulčių gamintojams panašiai taikomas antkainis, o rinka apibūdinama kaip konkurencinga. Kadangi antkainis taikomas visiems gamintojams, viena įmonė neatsidurs nepalankioje konkurencinėje padėtyje, palyginti su kitomis įmonėmis. Todėl, priešingai nei 1 pavyzdyje apibūdintu atveju (kai antkainis taikomas konkrečiai įmonei), labiau tikėtina, kad kiekvienas obuolių sulčių gamintojas perkels didelę antkainio dalį. Pavyzdžiui, tobulos konkurencijos sąlygomis rinkoje kaina atitinka ribines sąnaudas, todėl padidėjus žaliavų sąnaudoms atitinkamai tiesiogiai padidės kaina.

- (60) Monopolininkų, kurių produktų paklausa skiriasi, perkeliama antkainių dydis

3 pavyzdys

Padėtis. Obuolių sulčių gamintojas A yra monopolininkas pirmos valstybės narės obuolių sulčių gamybos rinkoje, o obuolių sulčių gamintojas B yra monopolininkas antros valstybės narės to paties produkto rinkoje. Ir gamintojo A, ir gamintojo B vienos papildomos obuolių sulčių partijos pagaminimo sąnaudos

yra pastovios ir panašios.

Abu obuolių sulčių gamintojai obuolius gauna iš tiekėjo C, dalyvaujančio kainas nustatančiame kartelyje. Atitinkamai gamintojams A ir B taikomas 6 EUR antkainis už vieną obuolių dėžę, kurią jie perka iš tiekėjo C.

Kiekvienos valstybės narės maisto produktų mažmeninės prekybos tinkluose gamintojų A ir B produktų paklausa skiriasi. Pirmoje valstybėje narėje paklausa yra vienodai jautri kainų pokyčiams visais kainų lygiais (t. y. paklausa yra tiesinė, taip pat žr. 9 langelį). Antroje valstybėje narėje taip nėra. Ten kainai didėjant paklausa mažėja vis mažiau ir mažiau (t. y. vis lėčiau) (t. y. paklausos kreivė yra išgaubta, taip pat žr. 9 langelį). Gamintojai A ir B reikalauja, kad tiekėjas C (kartelio narys) atlygintų dėl antkainio patirtą žalą. Tiekėjas C antkainio perkėlimo argumentu pasinaudoja kaip gynybos priemone teigdamas, kad gamintojai A ir B perkels pusę antkainio.

Analizė. Monopolininkų produktų paklausa pirmos ir antros valstybių narių maisto produktų mažmeninės prekybos tinkluose skiriasi. Abiejų monopolininkų vienos papildomos obuolių sulčių partijos pagaminimo sąnaudos yra pastovios. 6 EUR antkainis už vieną obuolių dėžę laikomas kiekvieno iš jų ribinių sąnaudų padidėjimu. Po tokių sąnaudų padidėjimo tai, kiek bus padidintos kainos, priklausys nuo to, kokią gamybos apimties dalį kiekvienas iš gamintojų turės paaugoti, kad perkeltų tam tikrą sąnaudų pokyčių sumą, t. y. kad padidintų kainą. Jeigu didinant kainas pardavimo apimtis sumažėja palyginti nedaug, kainos didinimas bus patrauklesnis, palyginti su padėtimi, kai pardavimo apimtis sumažėja daug. Pardavimo apimties praradimas didinant kainas yra susijęs su monopolininko produktų paklausos kreive, t. y. su tuo, ar ši kreivė yra tiesinė, išgaubta ar įgaubta. Tai taip pat išsamiau paaiškinta 10 langelyje.

Dėl pirmoje valstybėje narėje veikiančio monopolininko A pagal ekonomikos teoriją prognozuojama, kad toks monopolininkas perkeltų pusę antkainio, t. y. 3 EUR. Tačiau, kadangi monopolininko B produktų paklausos kreivė yra išgaubta, likusi paklausa kainoms didėjant taps joms mažiau jautri. Palyginti su monopolininku A (kurio paklausos kreivė yra tiesinė), monopolininkas B, padidinęs kainas 3 EUR, praras mažesnę pardavimo apimties dalį. Tai reiškia, kad monopolininkas B turės paskatą perkelti daugiau kaip pusę pradinio antkainio.

4. SU ANTKAINIŲ PERKĖLIMU SUSIJUSIO POVEIKIO KAINOMS IR APIMČIAI MASTO NUSTATYMAS

4.1. Įvadas

- (62) Kompensacija už patirtą žalą siekiama, kad būtų atkurta nukentėjusiosios šalies padėtis, kurioje ji būtų buvusi, jeigu nebūtų įvykdytas pažeidimas. Kad šią padėtį būtų galima įvertinti, reikia palyginti stebėtą padėtį, t. y. padėtį, kai buvo įvykdytas pažeidimas, su hipotetine padėtimi, t. y. padėtimi, kai pažeidimas nebuvo įvykdytas. Hipotetinė padėtis vadinama „priešingos padėties scenarijumi“.
- (63) Priešingos padėties scenarijaus nustatymo tikslas – atskirti pažeidimo poveikį nuo kitų kainas veikiančių veiksnių, kurie būtų paveikę kainas atitinkamoje rinkoje

PROJEKTAS

netgi tuo atveju, jeigu pažeidimas nebūtų buvęs įvykdytas⁵⁰. Pavyzdžiui, padidėjus paklausai, netgi nesant kartelio, paprastai padidėtų ir kaina. Už šį poveikį tiesioginiams arba netiesioginiams pirkėjams neturėtų būti suteikta kompensacija. Todėl, nustatant priešingos padėties scenarijų, būtina atsižvelgti į veiksnius, nesusijusius su pažeidimu⁵¹.

- (64) Kadangi priešingos padėties scenarijus yra hipotetinis, jo negalima tiesiogiai stebėti. Kaip aprašyta toliau, priešingos padėties scenarijui rengti ekonomikos ir teisinės praktikos srityje sukurti įvairūs metodai ir priemonės. Šie metodai ir priemonės skiriasi pamatinėmis prielaidomis ir įvairiais reikalingais duomenimis.
- (65) Kiekvienu konkrečiu atveju priemonės pasirinkimas paprastai priklausys nuo įvairių aspektų. Kaip paaiškinta 2 skirsnyje, nustatydami perkeltą antkainio dalį, nacionaliniai teismai turi laikytis veiksmingumo ir proporcingumo principų. Be to, kad pasinaudotų vertinimo įgaliojimais, nacionaliniai teismai turi, pirma, atlikti savo vertinimą remdamiesi pagrįstai gauta informacija, ir antra, siekti apytiksliai nustatyti tikėtiną perkeltą antkainio dydį ar dalį.
- (66) Pavyzdžiui, jeigu ieškovas ir atsakovas taiko skirtingus metodus ir taikant šiuos metodus gaunami prieštaringi rezultatai, nustatyto perkeltą antkainio dydžio paprastai nederą laikyti šių dviejų rezultatų vidurkiu, taip pat nederėtų manyti, kad prieštaringi rezultatai vienas kitą paneigia, t. y. kad į abu metodus neturėtų būti atsižvelgiama. Kaip nurodyta praktiniame vadove, pagal tokį scenarijų derėtų išnagrinėti skirtingų rezultatų priežastis ir apsvarstyti kiekvieno metodo bei jo taikymo pranašumus ir trūkumus⁵².
- (67) Tolesniuose skirsniuose apžvelgiami įvairūs su antkainių perkėlimu susijusio poveikio kainoms ir apimčiai nustatymo metodai. Kaip paaiškinta toliau, šių metodų sudėtingumas ir jiems taikyti reikalingi duomenys skiriasi – nuo kokybiniais įrodymais grindžiamų analizių iki kiekybiniais duomenimis grindžiamų ekonometrinių metodų⁵³. Bet kuriuo atveju nustatymo metodas turi atitikti taikytiną nacionalinės teisės aktų nuostatą ir turi būti laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų⁵⁴.
- (68) Šioje srityje nėra tokio metodo, kurį būtų galima išskirti kaip visais atvejais tinkamesnį nei kiti. Toks pavyzdys yra ekonometrinių metodų taikymas. Daugeliu atvejų, taikant tokius metodus, gali padidėti įverčio tikslumas. Tačiau tokiems metodams taikyti paprastai reikia didelio duomenų kiekio, kurį ne visada gali būti įmanoma gauti. Taigi duomenų rinkimas ir jų ekonominė analizė gali būti susiję su didelėmis išlaidomis, kurios gali būti neproporcingos atitinkamam žalos dydžiui.

(50) Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad poreikis sukurti priešingos padėties scenarijų vertinant antkainių perkėlimą atitinka Teisingumo Teismo praktiką mokesčių perkėlimo srityje, susijusią su valstybių narių neteisėtai nustatytų mokesčių ir muitų kompensavimu; žr. 1979 m. spalio 4 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Ireks-Arkady / Taryba ir Komisija*, C-238/78, EU:C:1979:226, 14 punktą, 2000 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Michailidis*, C-441/98, EU:C:2000:479, 33 ir paskesnius punktus, 2011 m. rugsėjo 6 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Lady & Kid ir kt.*, C-398/09, EU:C:2011:540. Be to, 2003 m. gruodžio 9 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Europos Bendrijų Komisija / Italijos Respublika*, C-129/00, EU:C:2003:319, 78 punkte generalinis advokatas nurodė, kad priešingos padėties scenarijus būtų reikalingas siekiant parodyti, kaip būtų pasikeitusios kainos galutinės grandies rinkoje, jeigu nebūtų pradinio antkainio.

(51) Žr. susijusią diskusiją (79) dalyje.

(52) Taip pat žr. praktinio vadovo 125 dalį.

(53) Ekonometrinių metodų sąvoka išsamiau paaiškinta 4.3 skirsnyje ir 2 priedėlyje.

(54) Žr. (9) dalį.

PROJEKTAS

- (69) Šiomis aplinkybėmis svarstybinės išlaidos gali būti ne tik išlaidos, patirtos, kai šalis, kuriai tenka įrodinėjimo pareiga, taiko tam tikrą metodą, bet ir kitos šalies išlaidos, susijusios su to pareiškimo paneigimu, trečiųjų šalių patirtos išlaidos, taip pat teismų sistemos išlaidos, patirtos teismui nustatant perkeltą antkainio dydį, įskaitant išlaidas ekonomikos eksperto, kurį gali paskirti teismas, paslaugoms. Jeigu pirmiau minėtos išlaidos yra per didelės, pasinaudoti teise gauti visą kompensaciją gali būti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku⁵⁵.
- (70) Nustatydami antkainių perkėlimo poveikį, nacionaliniai teismai gali naudotis su byla susijusiais tiesioginiais įrodymais, pvz., vidaus dokumentais ar kitais tiesioginio ar netiesioginio pirkėjo pateiktomis kokybinio pobūdžio dokumentais, susijusiais su antkainio ir paties pirkėjo kainų pokyčių tarpusavio ryšiu. Jeigu šios rūšies įrodymų yra, teismas gali nuspręsti, kad jų pakanka antkainių perkėlimo poveikiui (poveikiui kainoms ir apimčiai) nustatyti atsižvelgiant į kokybinius įrodymus arba pakoreguojant kiekybinius duomenis, bet neatliekant regresinės analizės. Taigi turimi kokybiniai įrodymai gali atlikti svarbų vaidmenį teismui sprendžiant, ar šalis gali taikyti tolesniuose skirsniuose nustatytus kiekybinius metodus ir kuriuos iš jų ji gali taikyti, kad atitiktų pagal taikytinos teisės nuostatas nustatytą įrodinėjimo standartą⁵⁶.
- (71) Kaip parodyta 1 priedo 5 paveiksle, trys žalos sudedamosios dalys kyla iš antkainio, su antkainio perkėlimu susijusio poveikio kainoms ir su antkainio perkėlimu susijusio poveikio apimčiai. Teismai ir ekonomikos ekspertai gali nuspręsti tris žalos sudedamąsias dalis įvertinti paėiliui. Pirmąjį etapą sudarys antkainio dydžio nustatymas arba įvertinimas. Šiam poveikiui įvertinti gali būti taikomi įvairūs metodai. Šie metodai išsamiau aptarti praktiniame vadove.
- (72) Antrajame etape įvertinamas su antkainių perkėlimu susijusio poveikio kainoms mastas. Šio poveikio mastą galima įvertinti tiesiogiai, taikant metodus, panašius į tuos, kurie taikomi nustatant antkainio dydį, arba, jeigu pasitvirtina tam tikros prielaidos, netiesiogiai, įvertinant tai, koku mastu turėjo būti perkeltas paveiktų gamybos sąnaudų padidėjimas ir šį įvertį vertinant kartu su informacija apie antkainį ir pardavimo apimtį. 4.3.1–4.3.2 skirsniuose apžvelgiami įvairūs šio poveikio nustatymo metodai.
- (73) Trečiajame etape vertinamas su antkainių perkėlimu susijęs poveikis apimčiai. Panašiai kaip ir su antkainių perkėlimu susijęs poveikis kainoms, poveikis apimčiai gali būti vertinamas tiesiogiai arba netiesiogiai, 4.4.2 ir 4.4.3 skirsniuose aptariamais skirtingi šio poveikio nustatymo metodai.
- (74) Žalos dydžiui nustatyti nacionaliniuose teismuose nagrinėjant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo, taip pat gali būti taikomi ir kiti metodai, pvz., holistinis metodas, kuriuo vienu metu atsižvelgiama ir į antkainių perkėlimą, ir į poveikį apimčiai.

(55) Veiksmingumo principo svarba taip pat pabrėžiama praktiniame vadove aptariant antkainių nustatymą.

(56) Tai taip pat nurodyta praktinio vadovo 14 dalyje.

4.2. Duomenys ir informacija, reikalingi nustatant antkainių perkėlimo poveikį

- (75) Kaip paaiškinta 2.2 skirsnyje, Žalos atlyginimo direktyva siekiama veiksmingą naudojimąsi teisėmis ir procesinę lygybę užtikrinti nustatant taisykles, kuriomis reglamentuojamas įrodymų atskleidimas. Šalių arba trečiųjų šalių turimi duomenys ir informacija yra svarbūs veiksniai norint atlikti patikimą antkainių perkėlimo ekonominę analizę. Taigi visų pirma, nustatant su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms, gali būti naudinga nustatyti duomenų poreikį ir galimybę juos gauti.
- (76) Kaip nurodyta pirmiau, pagrindinis ekonominis principas tokiomis aplinkybėmis nustatant perkeltą antkainį yra faktinio scenarijaus palyginimas su scenarijumi, kuris būtų įvykęs, jeigu nebūtų įvykdytas pažeidimas, t. y. su priešingos padėties scenarijumi. Taigi, renkant duomenis ir informaciją, visų pirma turėtų būti renkami kiekybiniai ir kokybiniai įrodymai, reikalingi, kad būtų galima nustatyti priešingos padėties scenarijų.
- (77) Priimant sprendimą, kokios rūšies duomenys bus reikalingi perkeltam antkainiui nustatyti, paprastai būtina gerai išmanyti atitinkamą sektorių ir nagrinėjamu atveju vyraujančias rinkos ypatybes. Todėl gali būti naudinga iš pradžių išnagrinėti dokumentus, iš kurių matyti, kad toks perkėlimas apskritai yra tikėtinas, pvz., esamus teismo sprendimus, tuo pat metu tame pačiame arba kitame tos pačios rinkos tiekimo grandinės lygmenyje nagrinėjamas civilines bylas, rinkos tyrimus arba konkurencijos institucijų sprendimus, kuriais apibūdinama susijusios rinkos dinamika.
- (78) Kaip nurodyta pirmiau, teismui gali prireikti apsvarstyti ir kokybinius, ir kiekybinius įrodymus. Kokybiniai įrodymai, pvz., vidaus dokumentai, susiję su kainų nustatymu, strategija, sutartys ir finansų ataskaitos, gali būti analizuojami pagal ekonomikos teoriją. Jie taip pat gali suteikti informacijos apie tai, ar yra su pažeidimu susijusio kainų nustatymo galutinės grandies rinkoje ir antkainių nustatymo pradinės grandies rinkoje įrodymų ir ar šie du aspektai yra susiję.
- (79) Tačiau, kad būtų galima nustatyti priešingos padėties scenarijų ir atsižvelgti į įvairius antkainių perkėlimui įtakos turinčius veiksnius, šalims dažniausiai reikia kiekybinių įrodymų. Tokie įrodymai gali apimti duomenis apie faktines kainas, sąnaudas ar maržas, taip pat išorės rodiklius, kurie turėtų įtakos įmonių sprendimams dėl kainų nustatymo, pvz., bendrus ekonominės veiklos vertinimo rodiklius (įskaitant BVP augimo, infliacijos ir užimtumo lygius). Kai kuriais atvejais regioniniai ekonominės veiklos kintamieji rodikliai gali būti naudingi siekiant atsižvelgti į įvairias su pažeidimu nesusijusias regionines tendencijas.
- (80) Teismas taip pat gali atsižvelgti į daugiau sektoriui arba įmonėms svarbių veiksnių, turinčių įtakos kainodarai. Pavyzdžiui, 1 langelyje pateiktu hipotetiniu atveju, jeigu pažeidimo laikotarpiu, kai vario gamintojas A su savo konkurentais susitarė nustatyti vario, kaip pagrindinės laidų komplekto gamintojo B naudojamos žaliavos, kainas, plastikas taip pat būtų buvęs laidų komplektų gamybai svarbi žaliava, tikėtina, kad gamintojas B savo klientui būtų perkėles ir plastiko kainų padidėjimą, kuris nebuvo nagrinėjamas kaip ES konkurencijos teisės pažeidimas. Šiuo atveju atlikus perkeltą antkainio vertinimą, kuriuo neatsižvelgiama į poveikį, susijusį su plastiko kainų padidėjimu, perkeltas antkainis galėtų būti gerokai pervertintas klaidingai priskiriant visą kainos padidėjimą įvykdytam pažeidimui. Panašiais argumentais vadovaujamosi ir kalbant apie galimą kitų gamybos sąnaudų sumažėjimą, dėl kurio, jeigu į jį nebūtų atsižvelgta ir jis nebūtų perkeltas toliau

PROJEKTAS

tiekimu grandinėje esantiems pirkėjams, dirbtinai sumažėtų nustatytas perkeltos kartelio objektu esančio antkainio dydis.

- (81) Duomenų svarba skiriasi ne tik pagal taikomą metodiką ar metodą, bet gali priklausyti ir nuo konkretaus nagrinėjamo atvejo. Toliau yra išsamiau aprašyti kiekvienam metodui taikomi skirtingi reikalavimai. Toliau pateiktuose pavyzdžiuose taikomais metodais daugiausia dėmesio skiriama kainai. Atsižvelgiant į galimybę gauti duomenų ir konkrečios bylos aplinkybes, teismas taip pat gali apsvarstyti galimybę tuos pačius metodus taikyti ir atliekant kitų ekonominių kintamųjų, pvz., įmonės pelno maržos ar sąnaudų lygio, vertinimą. Duomenys, naudojami paveiktai rinkai palyginti su priešingos padėties scenarijumi, gali būti susiję su visa rinka (pvz., kitose produkto ar geografinėse rinkose visiems klientams nustatytų laidų komplektų kainų vidurkis) arba su tam tikrais klientais ar klientų grupėmis.
- (82) Nurodydamas atskleisti duomenis pagal nacionalinės teisės nuostatas, teismas turi atsižvelgti į Žalos atlyginimo direktyvoje nustatytus pagrįstumo ir proporcingumo principus⁵⁷. Vadovaudamasis šiais principais, teismas gali, pvz., apsvarstyti galimybę gauti duomenis, jų kiekį, taip pat jų gavimo, o galbūt ir išskirčių pašalinimo⁵⁸ išlaidas arba, platesne prasme, laiko sąnaudas.
- (83) Daugeliu atvejų, kai vertinamas antkainių perkėlimas, nacionaliniams teismams nagrinėjant ieškinius dėl žalos atlyginimo gali dalyvauti ekonomikos ekspertai. Ekspertų surinktų įrodymų naudojimo taisyklės įvairiose valstybėse narėse labai skiriasi.⁵⁹ Vis dėlto nacionaliniai teismai gali manyti esant naudinga turėti rekomendacijas dėl bendrų principų ir priemonių, susijusių su ekonomikos ekspertų dalyvavimu. Bet kuriuo atveju jie turėtų taikyti nacionalines procedūras taip, kad, naudodami ekspertų liudytojų surinktus įrodymus, užtikrintų veiksmingą ir proporcingą ES teisės aktų taikymą.
- (84) Ankstyvajame bylos nagrinėjimo etape teismas gali surengti bylos šalims atstovaujančių ekspertų diskusiją. Tokiomis diskusijomis gali būti siekiama sukonkretinti sritis, kuriose sutariama ir kuriose nesutariama su byla susijusiais klausimais, įskaitant su informacijos atskleidimo reikalavimais susijusius klausimus. Tokio metodo pavyzdys pateiktas 3 langelyje.

3 langelis. Bylos, kurioje nagrinėjami ekonomikos ekspertų surinkti įrodymai, pavyzdys⁶⁰

Vienoje Jungtinės Karalystės teisme nagrinėjamoje byloje kiekvienai šaliai (pažeidėjui ir ieškovui) atstovaujantys ekonomikos ekspertai siūlė taikyti skirtingus perkeltų antkainių nustatymo metodus. Teisėjas išreiškė susirūpinimą dėl galimo ekspertų surinktų įrodymų sudėtingumo ir paprašė šalių ekspertų, kad, prieš jam nurodant atskleisti įrodymus, jie susitartų dėl siūlomo antkainių

(57) Žr. (28) ir (29) dalis.

(58) Duomenų išskirčių šalinimas – tai duomenų loginių neatitikčių nustatymo ir šalinimo procesas.

(59) Pavyzdžiui, Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Jungtinėje Karalystėje teismai daugiausia bendradarbiauja tiesiogiai su šalių paskirtais ekonomikos ekspertais. Kitose valstybėse narėse, pvz., Belgijoje, Danijoje, Italijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje, teismai daugeliu atvejų konsultavosi su teismo paskirtais ekspertais. Nacionalinės teisės aktuose taip pat yra skirtumų, susijusių su tuo, kam ekspertas yra įsipareigojęs. Kai kuriose valstybėse narėse, pvz., Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje, ekspertas yra įsipareigojęs teismui, net jeigu jo paslaugas apmoka bylos šalis. Ispanijoje šalių paskirti ekspertai turi pareigą būti objektyvūs ir nepriklausomi, o kitose valstybėse narėse, pvz., Vokietijoje ir Italijoje, to konkrečiai nereikalaujama.

(60) Anglijos ir Velso Aukščiausiasis Teismas, *Emerald Supplies prieš British Airways Plc*, HC-2008-00002.

perkėlimo ekonominių įrodymų rinkimo metodo. Jeigu ekspertams nepavyktų dėl šio metodo susitarti, teisėjas išklaustų atitinkamų metodų taikymo argumentus, įskaitant paaiškinimą, ką siūlo kiekvienas iš ekspertų, reikalingą informaciją ir su šia procedūra susijusias išlaidas, ir tada nuspręstų, kuris metodas turėtų būti taikomas.

- (85) Kai kuriose šalyse nacionaliniai teismai gali paskirti ekonomikos ekspertus, kurie padeda teisėjui nustatyti perkeltą antkainį, ir paprastai taiko šį metodą, kad nustatytų pradinį antkainį. Kaip paaiškinta toliau, nustatydamas perkeltą antkainį teismas gali taikyti panašų metodą, pvz., taikyti vadinamuosius palyginimu grindžiamus metodus. Todėl patirtis, susijusi su naudojimu teismo paskirtų ekspertų paslaugomis nustatant antkainį, taip pat gali būti svarbi nustatant perkeltą antkainį. 4 langelyje pateiktas tokio atvejo, kai teismas paskyrė ekonomikos ekspertą, pavyzdys.

4 langelis. Bylos⁶¹, kurioje teismas paskiria ekonomikos ekspertą, pavyzdys

Šioje byloje ekonomikos ekspertą paskyrė teismas. Eksperto užduotis buvo pasiūlyti metodiką ir pagal ją nustatyti antkainio dydį. Pirmiausia ekspertas pasiūlė empirinį antkainių nustatymo metodą. Eksperto pasiūlytas metodas buvo aptartas raštu ir per žodinius bylos nagrinėjimus ir tik tada teismas nusprendė, kokį metodą taikyti.

Toliau pasirinktas metodas buvo pritaikytas antkainiams apskaičiuoti. Skaičiavimams naudoti duomenys pateikti teismui ir šalims.

Trečiąjį etapą sudarė rezultatų patikimumo patikra, per kurią įvairios šalys (atsakovai, prokuroras ir nacionalinė konkurencijos institucija) turėjo galimybę teikti pastabas ir užduoti klausimus. Į šias pastabas atsižvelgta galutiniam teismui pateiktame vertinime. Galutiniam vertinime taip pat apsvarstytas gautų rezultatų tikėtumas, poveikio įvertinimo patikimumas ir naudotų duomenų kokybė.

- (89) Nagrinėdamas bylą, kurios šalims atstovaujantys ekonomikos ekspertai turi skirtingas nuomones, kokį perkeltą antkainio nustatymo metodą taikyti, nacionalinis teismas taip pat gali šiuo klausimu pasikonsultuoti su nacionaline konkurencijos institucija⁶². Be to, siekdamas įvertinti, kokia antkainio dalis buvo perkelta, nacionalinis teismas iš esmės taip pat gali remtis į konkurencijos institucijos priimtą sprendimą įtraukta informacija, pvz., dėl pradinio antkainio⁶³.

(61) 2009 m. birželio 26 d. Diuselendorfo regioninis aukštesnės instancijos teismo sprendimas byloje Nr. VI-2a Kart 2 – 06/08 (*Zement*).

(62) Pagal Žalos atlyginimo direktyvos 17 straipsnio 3 dalį nacionalinė konkurencijos institucija, nacionaliniam teismui paprašius, gali padėti tam nacionaliniam teismui nustatyti žalos dydį, jei nacionalinė konkurencijos institucija laiko tokią pagalbą tinkama.

(63) Pavyzdžiui, 2006 m. Nantero komercinių bylų teismo sprendime byloje Nr. 2004FO22643 *Arkopharma prieš Group Hoffman La Roche* Prancūzijos teismas, siekdamas pagrįsti išvadą, kad antkainis, tikėtina, buvo perkeltas vartotojams, rėmėsi Europos Komisijos byloje Nr. COMP/E-1/37.512 *Vitamins* nustatytais faktais dėl kartelio poveikio rinkai ir vartotojams.

PROJEKTAS

- (90) Su antkainių perkėlimu susijęs poveikis kainoms nustatomas remiantis įmonių finansinės informacijos ar duomenų analize. Dažnai tai yra ankstesni duomenys, tačiau kai kuriais atvejais tai gali būti konkrečios bylos šalių neskelbtini komerciniai duomenys, todėl jie laikomi konfidencialia informacija. Tačiau, kaip paaiškinta 2 skirsnyje, teismas gali nurodyti atskleisti konfidencialią informaciją apimančius įrodymus, jeigu taikomos konfidencialiai informacijai apsaugoti skirtos priemonės.

4.3. Su antkainių perkėlimu susijusio poveikio kainoms nustatymas ir įvertinimas

- (91) Nustatydami su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms, nacionaliniai teismai gali taikyti įvairius ekonominius kiekybinio vertinimo metodus, ypač tiesioginį metodą, kaip aprašyta (92) ir paskesnėse dalyse, tačiau taip pat ir netiesioginį metodą⁶⁴, kaip aprašyta 4.3.2.1 ir paskesnėse dalyse.

4.3.1. Tiesioginiai metodai: palyginimu grindžiami metodai

- (92) Su antkainių perkėlimu susijęs poveikis kainoms įvairiuose tiekimo grandinės etapuose gali būti apskaičiuotas tiesiogiai įvertinant kainų padidėjimą arba maržos pokyčius, įvykusius dėl pradinio antkainio poveikio.
- (93) Palyginimu grindžiami metodai yra pranašesni tuo, kad juos taikant naudojami realūs duomenys, gauti vykdant tos pačios arba panašios rinkos stebėseną⁶⁵. Taikant šiuos metodus, remiamasi tuo, kad palyginamasis scenarijus gali būti laikomas scenarijumi, pagal kurį pažeidimas nebuvo įvykdytas. Tai, ar rinka, kurioje įvykdytas pažeidimas, ir palyginamoji rinka laikomos pakankamai panašiomis, kad tokio palyginimo rezultatus būtų galima naudoti nustatant perkeltą antkainio dydį, priklauso nuo nacionalinių teisinių sistemų⁶⁶.

4.3.1.1. Metodai

- (94) Nustatydami su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms pagal tiesioginį metodą, nacionaliniai teismai gali laikytis skirtingo požiūrio. Jeigu yra tam reikalingų duomenų, teismas gali įvertinti kainų padidėjimą galutinės grandies rinkoje, kurį tiesiogiai lemia sąnaudų padidėjimas, arba numanyti perkeltą antkainį remdamasis duomenimis apie maržas⁶⁷. Jeigu taikomas pirmasis metodas, teismas gali įvertinti faktinių ir priešingos padėties scenarijaus kainų skirtumus taikydamas tuos pačius metodus kaip ir tie, kurie buvo taikomi pradiniam antkainiui apskaičiuoti, t. y. palyginimu grindžiamus antkainio dydžio nustatymo metodus.

(64) Taikant netiesioginį metodą, *inter alia*, remiamasi tvirta prielaida, kad gamybos sąnaudų pokyčiai perkeliama vienodai, neatsižvelgiant į gamybos sąnaudų svarbą ir tokių gamybos sąnaudų pokyčių mastą. Kaip toliau paaiškinta **Error! Reference source not found.** dalyje, galimybė taikyti netiesioginį metodą paprastai turėtų būti svarstoma tik tuo atveju, jeigu, remiantis bylos aplinkybėmis, prielaida yra tikėtina.

(65) Tai pabrėžta praktinio vadovo 37 dalyje ir teismų praktikoje, susijusioje su joje nurodytų antkainių nustatymu. Vokietijos teismas – taip pat antkainių nustatymo srityje – laikosi nuomonės, kad geriau taikyti lyginamuosius nei kitus metodus; žr. 2009 m. Diuselldorfo regioninio aukštesnės instancijos teismo sprendimo byloje Nr. VI-2a Kart 2 – 06/08 469 ir paskesnius punktus.

(66) Praktiniame vadove šis klausimas nagrinėjamas atliekant antkainių vertinimą; žr., pvz., 37 dalį ir 59–95 dalis.

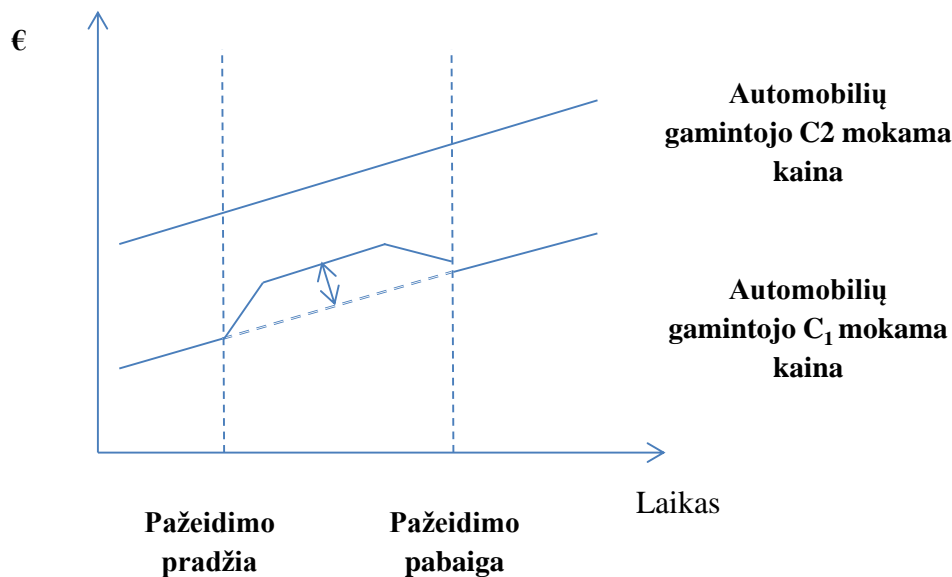
(67) Metodas, kurį taikant naudojami duomenys apie maržas, išsamiau paaiškintas tolesniame skirsnyje apie poveikio apimčiai nustatymą.

PROJEKTAS

- (95) Kaip paaiškinta pirmiau, nustatant perkeltą antkainį taikomomis priemonėmis ir metodais turėtų būti atsižvelgiama į veiksnius, nesusijusius su pažeidimu. Geriausia būtų paveiktą rinką palyginti su lygiai tokia pačia rinka, kurioje neįvykdytas atitinkamas pažeidimas. Tačiau, kaip nurodyta praktiniame vadove, paprastai neįmanoma tiksliai žinoti, kaip rinka vystytųsi, jeigu pažeidimas nebūtų įvykdytas. Todėl praktiškai palyginimo tikslais reikia naudoti panašią rinką.
- (96) Pažeidimo paveikta rinka ir palyginamosios rinkos gali skirtis laiko aspektu arba produkto aspektu. Palyginimas pagal laiką reiškia, kad pažeidimo paveikta rinka lyginama su ta pačia rinka kitu laiko momentu. Palyginimas pagal produktą reiškia, kad pažeidimo paveikta rinka lyginama su ta pačia rinka, esančia kitoje geografinėje vietovėje, arba su kito produkto rinka, laikoma besivystančia panašiai kaip pažeidimo paveikta rinka⁶⁸.
- (97) Metodus, kurių geriausia būtų taikyti, yra tas, kuris apima abu aspektus, t. y. laiko aspektą ir produkto aspektą. Šis metodas vadinamas pokyčių skirtumo metodu. Juo atsižvelgiama į atitinkamo ekonominio kintamojo kitimą tam tikru laikotarpiu antkainių perkėlimo paveiktoje rinkoje (pokytis per tam tikrą laiką rinkoje, kurioje buvo perkelti antkainiai) ir šis kitimas lyginamas su to paties kintamojo kitimu tuo pačiu laikotarpiu perkėlimo nepaveiktoje palyginamojoje rinkoje (pvz., kitoje geografinėje rinkoje).
- (98) Norint paaiškinti, kaip galima taikyti šį metodą, pravartu apsvarstyti 1 ir 3 paveiksluose pateiktus stilizuotus vario kartelio pavyzdžius.
- (99) Jeigu hipotetiniu atveju pirmoje valstybėje narėje automobilių gamintojas C_1 (netiesioginis pirkėjas) reikalauja, kad vario gamintojas A_1 (pažeidėjas) atlygintų jam žalą, kaip paaiškinta (19) dalyje, bet kokia gamintojo C_1 patirta žala atsiranda dėl laidų komplektų gamintojo B_1 perkeltų antkainių. Taikant pokyčių skirtumo metodą, reikėtų atlikti automobilių gamintojo C_1 pirmoje valstybėje narėje mokamos kainos kitimo tam tikru laikotarpiu vertinimą (rinka, kuriai padarytas su antkainių perkėlimu susijęs poveikis kainoms) ir šį kitimą palyginti su gamintojo C_2 antroje valstybėje narėje mokamos kainos kitimu tuo pačiu laikotarpiu (rinka, kurioje pažeidimas nebuvo įvykdytas, taigi nėra jokio su antkainių perkėlimu susijusio poveikio). Iš palyginimo matyti šių dviejų pokyčių per tam tikrą laiką skirtumas. Taip įvertinamas automobilių gamintojo sumokėtos kainos pokytis, neatsižvelgiant į visus tuos veiksnius, kurie vienodai veikė rinkas ir pirmoje, ir antroje valstybėse narėse. Taigi, taikant šį metodą, su antkainių perkėlimu susijęs poveikis kainoms atskiriamas nuo kitų laidų komplektų kainai įtakos turinčių veiksnių, būdingų abiem rinkoms. Šis metodas apibūdintas 1 paveiksle.

(68) Jeigu, nustatant priešingos padėties scenarijų atsižvelgiama į palyginamąsias užsienio šalių rinkas, nacionalinis teismas taip pat turėtų atsižvelgti į galimus teisės aktų skirtumus. Tai ypač svarbu tiriant reguliuojamas, pvz., vaistinių preparatų arba energetikos, rinkas.

1 pav. Pokyčių skirtumo metodo paaiškinimas



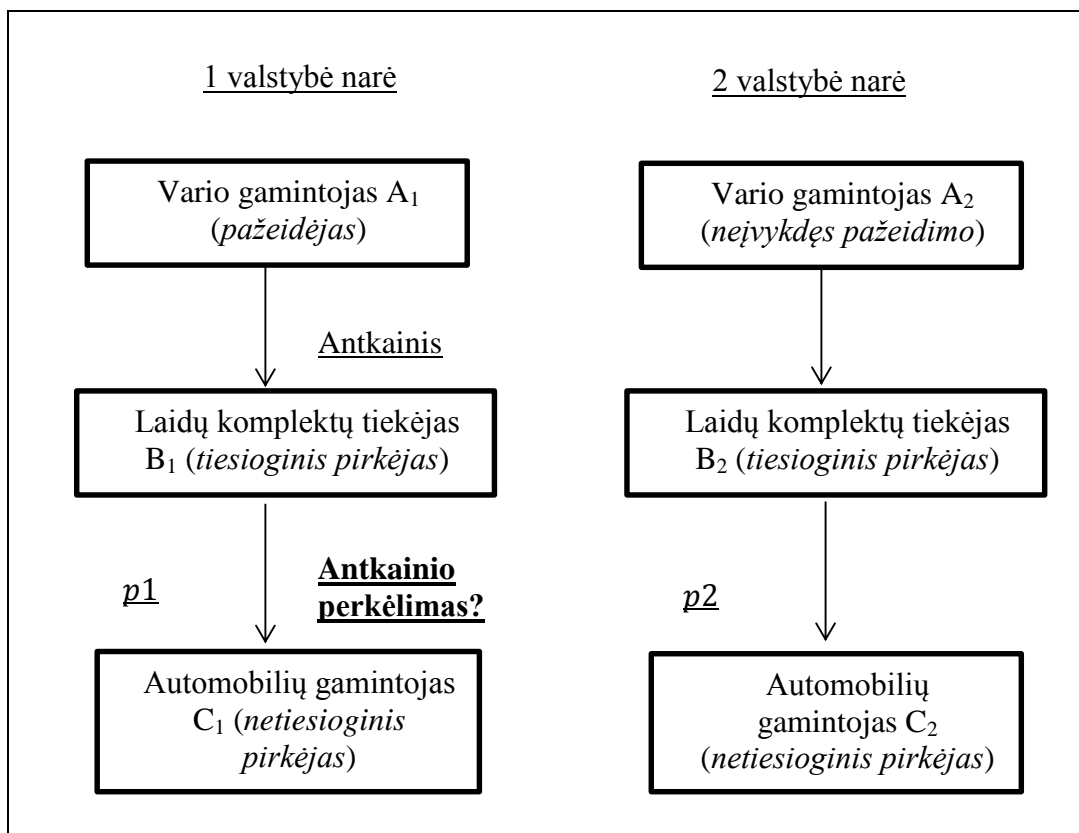
- (100) Šį metodą galima paaiškinti pateikus paprastą pavyzdį remiantis (6) dalyje pateiktu vario kartelio pavyzdžiu. Tarkime, kad, atlikus padėties iki antkainio perkėlimo, jo laikotarpiu ir po jo palyginimą, nustatoma, kad pirmoje valstybėje narėje (kurioje buvo įvykdytas pažeidimas ir perkeltas antkainis) laidų komplekto vieneto kaina 2005–2010 m. padidėjo 100 EUR. Tuo pačiu laikotarpiu pažvelgus į perkėlimo nepaveiktą rinką antroje valstybėje narėje matyti, kad laidų komplekto vieneto kaina dėl kitų gamybos sąnaudų, pvz., plastiko kainos, padidėjimo padidėjo tik 10 EUR. Darant prielaidą, kad didesnės gamybos sąnaudos (plastiko kaina) buvo ir pirmoje valstybėje narėje, iš skirtingų laidų komplektų kainų pokyčių pirmoje ir antroje valstybėje narėje palyginimo būtų matyti dėl antkainių perkėlimo poveikio atsiradęs kainos padidėjimas. Pateiktame pavyzdyje tai būtų 90 EUR.
- (101) Todėl svarbus šio metodo pranašumas yra tai, kad juo galima atskirti su poveikiu kainoms, atsiradusiu dėl antkainio perkėlimo, nesusijusius pokyčius, įvykusius tuo pačiu laikotarpiu kaip ir antkainio perkėlimas. Tačiau tai grindžiama prielaida, kad rinką panašiai veikia ir kiti veiksniai, pirmiau pateiktame pavyzdyje – plastiko kaina. Jeigu taip nėra, gali prireikti ekonometrinio pokyčių skirtumo metodo taikymo. Toliau tokie metodai aprašyti išsamiau.
- (102) Kaip nurodyta praktiniame vadove⁶⁹, gali būti taikomi ir kiti priešingos padėties scenarijaus nustatymo metodai. Jie ypač naudingi, jeigu nėra ankstesnių duomenų apie kainas pažeidimo arba palyginamojoje rinkose. Praktiškai tai reiškia, kad gali būti neįmanoma stebėti kainų pokyčių per tam tikrą laiką palyginamojoje arba pažeidimo paveiktoje rinkose. Tokiu atveju galėtų būti taikomas kitas palyginimu grindžiamas metodas, pvz., metodas, kuriuo lyginamos skirtingos geografinės rinkos. Pavyzdžiui, kaip parodyta 2 paveiksle, nacionalinis teismas gali atsižvelgti į automobilių gamintojo C₁ pirmoje valstybėje narėje pažeidimo laikotarpiu mokėtų kainų (*p1*) palyginimą su antroje valstybėje narėje, t. y. atskiroje geografinėje rinkoje, kurioje nebuvo įvykdytas pažeidimas, panašių automobilių gamintojų

(69) Žr. praktinio vadovo 49 ir paskesnes dalis.

PROJEKTAS

mokėta vidutine kaina (p_2). Šis metodas vadinamas skirtingų rinkų palyginimo metodu⁷⁰.

2 pav. Palyginimu grindžiami perkelti antkainio dydžio nustatymo metodai



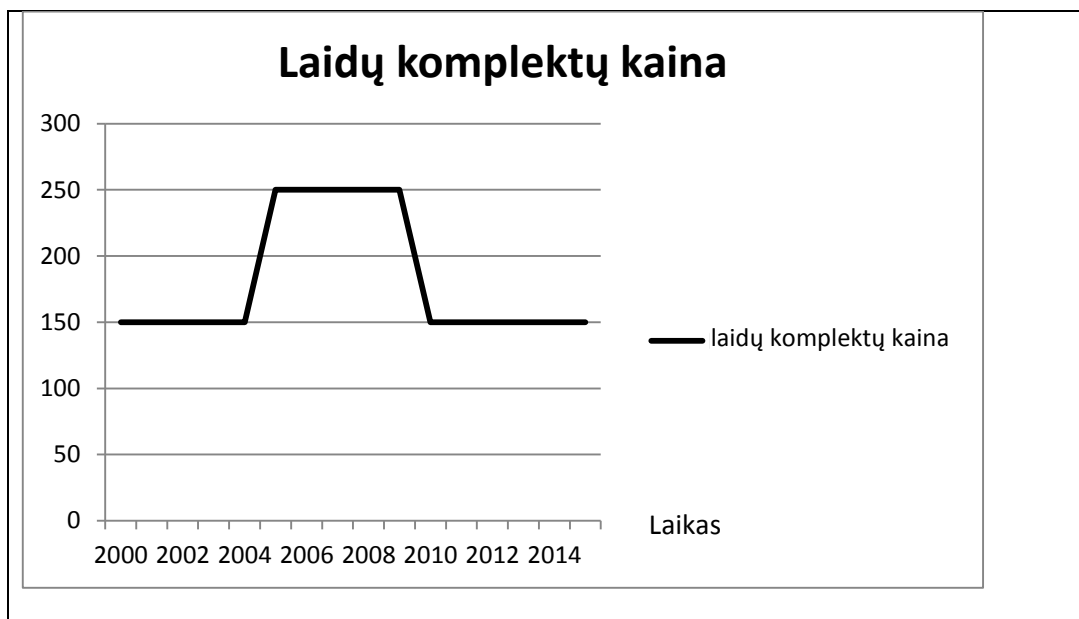
(103) Jeigu nustatoma, kad p_1 yra didesnė nei p_2 , tai rodo laidų komplektų gamintojo B₁ daroma su perkeltu antkainiu susijusį poveikį kainoms automobilių gamintojo C₁ pirmoje valstybėje narėje atžvilgiu. Tokį patį palyginimą galima atlikti ir vertinant kitus ekonominius kintamuosius, pvz., maržą ar pardavimo apimtį.

(104) Gali būti neįmanoma rasti kitos produkto rinkos, kuri būtų pakankamai panaši į pažeidimo paveiktą rinką, kad būtų tikslinga atlikti skirtingų rinkų palyginimą. Galima taikyti ir kitą palyginimu grindžiamą metodą – palyginti kainas per tam tikrą laiką toje pačioje rinkoje, t. y. atlikti padėties iki antkainių perkėlimo ir po jo palyginimą⁷¹. Tokiu atveju palyginamoji rinka yra ta pati produkto rinka kaip ir pažeidimo paveikta rinka, tik analizuojama skirtingais laiko momentais. Šis metodas apibūdintas 3 paveiksle.

(70) Šis metodas dažnai taikomas nustatant pradinį antkainį ieškiniuose dėl žalos atlyginimo; žr., pvz., praktinio vadovo 45 išnašoje nurodytas bylas.

(71) Žr. praktinio vadovo 38–48 dalis.

3 pav. Palyginimu grindžiami per tam tikrą laiką perkeltos antkainio dydžio nustatymo metodai⁷²



(105) Šiame pavyzdyje daroma prielaida, kad vario pramonės sektoriuje neteisėtai nustatytos kainos buvo taikomos penkerius metus – nuo 2005 iki 2010 m. Šiuo laikotarpiu⁷³ pradinis antkainis buvo perkeltas automobilių gamintojui C. Taikant šį metodą, pažeidimo laikotarpiu automobilių gamintojo mokėta kaina lyginama su laikotarpiu, kuriuo pažeidimas nebuvo daromas ir antkainis nebuvo perkeltas, pvz., 2003 ir 2004 m., automobilių gamintojo mokėta kaina. Tokio atvejo, kai ieškovas taikė šį metodą, pavyzdys pateiktas **Error! Reference source not found.** langelyje.

(106) Taikant pirmiau aprašytus metodus, būtina atsižvelgti į kitus, su pažeidimu nesusijusius veiksnius, kurie galėjo paveikti perkeltos antkainio dydį. Pavyzdžiui, svarstydamas, ar kitos rinkos arba laikotarpiai tinkami naudoti nustatant priešingos padėties scenarijų, teismas taip pat turėtų atsižvelgti į kitus su antkainių perkėlimu susijusius veiksnius, nurodytus 3 skirsnyje (kuriame nagrinėjama antkainių perkėlimo ekonomikos teorija). Be to, skirtingose rinkose gali skirtis ir kiti veiksniai, pvz., gamybos sąnaudos, infliacija ir kt. Todėl, siekiant nustatyti tikėtiną priešingos padėties scenarijų, labai svarbu atsižvelgti į tokius veiksnius. Toliau aprašyti įvairūs šio metodo taikymo būdai.

5 langelis. Padėties iki antkainio perkėlimo, jo laikotarpiu ir po jo palyginimas: Vokietijos automobilių stiklo byla⁷⁴

Šiame ieškinyje dėl žalos atlyginimo ieškovas buvo netiesioginis pirkėjas, pirkęs stiklą iš automobilių stiklo kartelio narių. Kartelio nariai pažeidė SESV 101 straipsnį ir 2008 m. Europos Komisija jiems paskyrė baudą.

(72) Paprastumo dėlei šiuo grafiku parodomas tik su pažeidimu susijęs poveikis kainoms. Pagal realų scenarijų kainos taip pat bus veikiamos kitų veiksnių nei tik perkeltos antkainio dydis, pvz., infliacijos ir kitų išlaidų šuolių.

(73) Tačiau atkreipkite dėmesį į tai, kad 1 priedėlyje nurodytas uždelsto antkainių perkėlimo klausimas gali būti svarbus lyginant kainas pažeidimo, susijusio su antkainių perkėlimu, laikotarpiu, prieš jį ir po jo.

(74) 2015 m. lapkričio 19 d. Diuseldorfo regioninio teismo sprendimas byloje Nr. 14d O 4/14 (*Vokietijos automobilių stiklo byla*).

Ieškovų ekspertai atliko kainų pokyčių iki kartelio sudarymo, kartelio laikotarpiu ir po jo analizę. Nebuvo atlikta nei regresinė, nei koreliacinė analizė, ekspertai tiesiog siekė nustatyti automobilių stiklo (kartelio objektu esančio produkto) ir pakaitinio automobilių stiklo kainų tarpusavio ryšį stebėdami kainų tendencijas.

Tačiau, teismo nuomone, šia analize nepavyko pakankamai įrodyti, kad tarp pirmiau minėtų dviejų gaminių kainų nustatymo yra tiesioginis priežastinis ryšys. Taigi šiuo atveju manyta, kad taikant tokį metodą gauti antkainių perkėlimo įrodymai buvo nepakankami.

4.3.1.2. Praktinis tiesioginių metodų taikymas

- (107) Įvertinti su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms pagal pirmiau aprašytą tiesioginį metodą galima įvairiais būdais. Tam tikri veiksniai, pvz., žaliavų sąnaudų padidėjimas, kaip nurodyta pirmiau pateiktame pavyzdyje, daugeliu atvejų turės įtakos tik palyginamajai rinkai arba tik antkainių perkėlimo paveiktai rinkai. Kaip paaiškinta pirmiau, siekiant atsižvelgti į tokią įtaką, reikėtų pakoreguoti stebėsenos duomenis. Tai galėtų būti paprastas duomenų koregavimas tais atvejais, kai į įtakos turintį veiksnių ir jo poveikio mastą galima palyginti lengvai atsižvelgti.
- (108) Tam tikrais atvejais, kai yra duomenų ir jie yra tinkamos kokybės, palyginamuosius duomenis galima koreguoti taikant ekonometrinius metodus, visų pirma atliekant regresinę analizę. Regresinė analizė – tai statistinis metodas, padedantis analizuoti ekonominių kintamųjų santykio tendencijas.
- (109) Atliekant regresinę analizę atitinkamo kintamojo duomenų stebiniai ir galimi įtakos turintys kintamieji nagrinėjami taikant statistinius metodus. Nustatytas santykis paprastai išreiškiamas lygtimi. Šia lygtimi galima įvertinti įtakos turinčių kintamųjų poveikį atitinkamam kintamajam ir jį atskirti nuo pažeidimo poveikio. Remiantis regresine analize, galima nustatyti, kaip glaudžiai yra tarpusavyje susiję atitinkami kintamieji, – kai kuriais atvejais tai gali rodyti vieno kintamojo priežastinį poveikį kitam kintamajam⁷⁵.
- (110) Įvairios palyginamųjų duomenų koregavimo priemonės išsamiau aprašytos praktiniame vadove⁷⁶. Remiantis pavyzdžiais ir iliustracijomis, praktiniame vadove pateikiamos rekomendacijos dėl sąvokų, susijusių su įvairiais metodais, šių metodų taikymo būdų ir sąlygų; praktinis vadovas turėtų būti pagrindas, kuriuo remiantis turėtų būti sprendžiami klausimai, susiję su turimais palyginimu grindžiamų metodų taikymo būdais.
- (111) Kaip nurodyta pirmiau, tam tikrais atvejais ekonometrine analize grindžiami metodai gali būti susiję su didelėmis išlaidomis, kurios gali būti neproporcingos reikalaujamos atlyginti žalos dydžiui. Tokiais atvejais teismas gali nuspręsti, kad antkainių perkėlimo poveikiui nustatyti pakanka įvertinti kiekybinius duomenis neatliekant regresinės analizės ir atsižvelgiant į kokybinius įrodymus.

(75) Regresinė analizė išsamiai paaiškinta praktinio vadovo 69 ir paskesnėse dalyse.

(76) Ten pat, II B skyrius.

PROJEKTAS

- (112) Nustatant perkeltą antkainio dydį pagal kokybinius įrodymus, ypač svarbūs gali būti vidaus dokumentai, kuriuose aprašyta įmonės kainų nustatymo politika. Vertindamas vidaus dokumentus, teismas turi atsižvelgti į tai, kad įvairiuose sektoriuose arba netgi tame pačiame sektoriuje įmonės gali taikyti skirtingą kainų nustatymo politiką. Kai kuriais atvejais įmonė gali turėti aiškia politiką arba nustatytą praktiką, pagal kurią nustatoma, kaip bus koreguojamos kainos įvykus konkrečioms išlaidų pokyčiams. Kitais atvejais įmonė gali siekti tam tikrų veiklos rezultatų tikslų. Pavyzdžiui, tiesioginis pirkėjas gali savo tiekiamų produktų kainoms taikyti tam tikrą maržą. Iš esmės tokia politika rodo, kad jis perkeltų savo išlaidų pokyčius.
- (113) Be to, vertindamas kainų nustatymo politiką, teismas taip pat turėtų atsižvelgti į tai, ar atitinkamos įmonės kainų nustatymo politika iš tiesų įgyvendinama, pvz., išnagrinėti kainų duomenis siekiant nustatyti, ar jie atitinka minėtą kainų nustatymo politiką.
- (114) Toliau pateikti bylų, kuriose nacionaliniai teismai atsižvelgė į kokybinius įrodymus, pavyzdžiai.

6 langelis. Perkeltą antkainio dydžio nustatymas remiantis kokybiniais įrodymais: *Cheminova* (2015 m.)

Šiame sprendime teismas konstatavo, kad pesticidų gamintojas 50 proc. pradinio antkainio perkėlė netiesioginiams klientams. Ši išvada buvo grindžiama ekonomikos teorija, pagal kurią prognozuojama, kad 50 proc. antkainio bus perkelta, jeigu tiesioginis klientas yra monopolininkas, kurio produktų paklausa yra tiesinė. Šiuo atveju teismas galėjo remtis viešai paskelbtais rinkos tyrimais, kuriais rinka, kurioje veiklą vykdė tiesioginis klientas, apibūdinama kaip monopolinė. Tiesioginio kliento pateiktoje ataskaitoje buvo teigiama, kad rinka iš tiesų turėtų būti apibūdinama kaip konkurencinga, o ne kaip monopolinė. Pavyzdžiui, tiesioginis klientas teigė, kad rinkoje buvo daug konkuruojančių produktų ir kad iš jo užimamos vidutinės rinkos dalies matyti, jog rinka yra konkurencinga. Tačiau dėl šios konkrečios bylos aplinkybių teismas su šiuo metodu nesutiko.

7 langelis. Perkeltą antkainio dydžio nustatymas remiantis kokybiniais įrodymais: *DOUX Aliments* (2014 m.)

Šiame sprendime teismas konstatavo, kad ieškovas įrodė neperkėlęs antkainio. Šiuo atveju antkainis buvo susijęs su lizinu – žaliava, dedama į vištoms skirtą pašarą. Teismas nustatė, kad lizinas sudarė tik 1 proc. su vištienos produktų gamyba susijusių išlaidų, ir tokio mažo išlaidų padidėjimo nepakako įtikinti teismą, kad dėl to taip pat padidėtų vištienos kaina. Teismas nustatė, kad kainų pokyčius lėmė kiti veiksniai, pvz., konkurencija su kitais mėsos produktais ir pirkėjo galia. Konstatuodamas, kad antkainis nebuvo perkeltas netiesioginiam pirkėjui, teismas rėmėsi tuo, kad vištiena buvo parduodama tarptautinėje konkurencingoje rinkoje ir kad maisto produktų mažmeninės prekybos tinkluose apsiperkantys vartotojai turi didelę pirkėjo galią.

- (115) Be to, taikydami palyginimu grindžiamus metodus antkainiams nustatyti, teismai taip pat kartais taikė vadinamąją apsidraudimo nuolaidą, t. y. iš stebėsenos

PROJEKTAS

duomenų verčių atimdavo pakankamą sumą, kad būtų atsižvelgta į galimus įverčio netikslumus⁷⁷. Tokį metodą taip pat galima taikyti nustatant perkėto antkainio dydį, jeigu neįmanoma atlikti ekonominės analizės. Tokio metodo tikslas būtų atmesti kitų galimų veiksnių poveikį atitinkamam kintamajam, pvz., netiesioginio kliento siūlomai kainai.

4.3.1.3. Problemos

- (116) Nustatydamas su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms, teismas visų pirma gali apsvarstyti galimybę taikyti tuos metodus, kuriais kuo labiau atsižvelgiama į kitus, su pažeidimu nesusijusius veiksnius. Vienas iš tokių metodų yra pokyčių skirtumo metodas. Šiam metodui taikyti reikalinga informacija arba duomenys iš palyginamosios rinkos (pvz., kitos geografinės rinkos) ir laiko eilučių duomenys iš pažeidimo paveiktos rinkos. Tačiau teismas turėtų žinoti, kad yra galimų problemų, kurios gali turėti poveikį palyginimu grindžiamų metodų patikimumui.
- (117) Kaip paaiškinta pirmiau, geriausiu atveju palyginamoji rinka yra panaši į pažeidimo paveiktą rinką, tačiau pati nėra paveikta pažeidimo. Tačiau kiekvienoje iš tų rinkų pirkėjai dažnai naudoja tas pačias žaliavas. Tokiu atveju gali būti sunku rasti nepaveiktą palyginamąją rinką. Visų pirma, jeigu pažeidimas apima didelę geografinę vietovę, tikėtina, kad produktai, kurie yra panašūs į nagrinėjamą produktą ir kuriems pagaminti reikalingos tos pačios žaliavos, taip pat galėjo būti paveikti. Todėl gali būti sunku rasti tinkamą palyginamąją rinką.
- (118) Kitomis aplinkybėmis palyginamoji rinka gali būti netiesiogiai paveikta pradinio antkainio. 2 paveiksle pateiktame stilizuotame vario kartelio pavyzdyje laidų komplektų tiekėjas B₁ perka varį iš pažeidėjo A₁. Nors laidų komplektų tiekėjas B₂ palyginamojoje rinkoje neperka vario iš pažeidėjo A₁, laidų komplektų tiekėjai B₂ ir B₁ gali būti konkurentai tose pačiose geografinėse galutinės grandies rinkose. Tai reiškia, kad, jeigu laidų komplektų tiekėjas B₁, reaguodamas į pradinį pažeidimą, didina savo kainas, jo konkurentai taip pat gali padidinti kainas. Šiuo atveju kaina, kurią siūlo laidų komplektų tiekėjas B₂, gali būti netiesiogiai veikiamą pažeidimo, todėl gali nebūti tinkama naudoti kaip palyginamoji kaina⁷⁸.
- (119) Kalbant apie palyginimą pagal laiką, gali būti sunku pakankamai tiksliai nustatyti laikotarpį, kai rinka buvo veikiamą pažeidimo. Šalys gali pateikti konkurencijos institucijos priimtą sprendimą, kuriame nurodomas pažeidimo trukmės laikotarpis, t. y. nustatomos datos, kada pažeidimas prasidėjo ir baigėsi. Tačiau šis laikotarpis gali nesutapti su laikotarpiu, kuriuo rinka iš tiesų buvo paveikta pažeidimo. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pažeidimo laikotarpio arba laikotarpio, kuriuo rinka buvo paveikta pažeidimo, datų nustatymas gali labai paveikti analizės rezultatus.
- (120) Kaip minėta pirmiau, tikrovėje pažeidimo poveikis gali neapsiriboti tik tokiam sprendime nurodytu laikotarpiu⁷⁹. Viena vertus, konkurencijos institucijos nustatyta pradžios data gali būti vėlesnė nei faktinė pažeidimo poveikio pradžios data, pvz., dėl patikimų įrodymų trūkumo. Kita vertus, sprendime dėl pažeidimo nurodyta pabaigos data gali būti ankstesnė nei faktinė pažeidimo poveikio pabaigos data.

(77) Taip pat žr. praktinio vadovo 95 dalį.

(78) Šis poveikis yra panašus į (37) dalyje nurodytą apsauginės kainos poveikį.

(79) Taip pat žr. praktinio vadovo 43 dalį.

PROJEKTAS

- (121) Pažeidimo poveikis taip pat gali neapsiriboti pažeidimo trukme. Gali būti, kad pažeidimas susijusią rinką veiks net ir pasibaigus pagal ES konkurencijos teisę draudžiamiems veiksams. Visų pirma taip gali būti oligopolinėse rinkose, jeigu, remdamiesi pažeidimo trukmės laikotarpiu surinkta informacija, tam tikro produkto tiekėjai imasi veiksmų, kuriais siekiama pažeidimui pasibaigus nuolat parduoti produktus už didesnę nei konkurencingą kainą, t. y. už didesnę kainą nei ta, kuri būtų taikoma, jeigu nebūtų įvykdytas pažeidimas ir nebūtų dalyvauta pagal ES konkurencijos teisę draudžiamoje veikloje⁸⁰.
- (122) Tai, kad pirkėjai įvairiuose tiekimo grandinės lygmenyse gali uždelsti antkainio perkėlimą, taip pat gali turėti didelį poveikį palyginimo rezultatams⁸¹. Vienas iš tokių pavyzdžių – 1 langelyje minėtas vario kartelis. Tarkime, automobilių gamintojas C kasmet derasi dėl kainų su laidų komplektų tiekėju B. Laidų komplektų tiekėjas B kainas koreguoja tik kartą per metus, pasibaigus deryboms su automobilių gamintoju C. Jeigu kainas nustatantis kartelis vario rinkoje sudaromas iš karto pasibaigus laidų komplektų tiekėjo ir automobilių gamintojo deryboms, laidų komplektų tiekėjas vario kainos padidėjimą per savo kainas galėtų perkelti tik per kitų metų derybas.
- (123) Taigi dėl uždelsto kainų perkėlimo toliau tiekimo grandinėje esantiems pirkėjams gali būti sunku nustatyti tinkamą laikotarpį, siekiant palyginti kainas pažeidimo trukmės laikotarpiu ir iki jo arba pažeidimo trukmės laikotarpiu ir po jo (arba atlikti abu šiuos palyginimus). Teismas gali pakoreguoti analizę atsižvelgdamas į kiekvienos bylos pobūdį, pvz., išanalizavęs šalių kainų nustatymo politiką, ir pagal tai, atlikdamas kainų nustatymo tendencijų įvairiais tiekimo grandinės lygmenimis analizę, nustatyti tam tikrą uždelimo laikotarpį.

4.3.2. Netiesioginiai metodai: perkeltos antkainio dydžio nustatymas

4.3.2.1. Apžvalga

- (124) Pirmesniame skirsnyje aprašyti su antkainių perkėlimu susijusio poveikio kainoms tiesioginio nustatymo metodai ir priemonės. Apskritai pirmenybė tiesioginiam metodui teikiama tada, kai jį taikyti yra įmanoma ir proporcinga. Taip yra dėl aiškaus tiesioginio metodo pranašumo – jį taikant perkeltos antkainio dydį galima nustatyti pagal tiesioginio arba netiesioginio pirkėjo pažeidimo laikotarpiu nustatytas *faktines* kainas. Tačiau jo taikymas priklauso, *inter alia*, nuo galimybės gauti duomenų apie šias kainas. Daugeliu atvejų tokią informaciją gali būti įmanoma gauti. Tačiau, jeigu informacija apie faktines kainas negali būti pateikta teismui, pvz., jeigu teismas nustato, kad tokios informacijos atskleidimas nagrinėjamu atveju yra neproporcingas konkrečiam ieškinio vertei, perkeltos antkainio dydis gali būti nustatomas *netiesiogiai*.
- (125) Šis netiesioginis metodas gali būti taikomas analizuojant, kaip ankstesni įmonės sąnaudų pokyčiai paveikė jos kainas iki pažeidimo laikotarpio arba jam pasibaigus. Pavyzdžiui, (6) dalyje minėtame vario kartelio pavyzdyje perkeltos antkainio dydis

(80) Taip pat žr. praktinio vadovo 153 dalį. Pavyzdžiui, dėl bylos, kurioje nacionalinis teismas nusprendė, kad praėjus penkiems mėnesiams nuo pažeidimo pabaigos kartelis tebedarė įtaką kainoms, žr. 2010 m. birželio 11 d. Karlsruhės regioninio aukštesnės instancijos teismo sprendimą byloje Nr. 6 U 118/05, taip pat minimą praktinio vadovo 44 dalyje.

(81) Be to, įmonės gali žinoti, jog yra rizika, kad jos susilauks ieškinių dėl žalos atlyginimo ir kad tokio ieškinio dydis gali būti apskaičiuotas pagal kainas, nustatytas po pažeidimo. Taigi pabaigus pažeidimą jos gali būti motyvuotos išlaikyti tą patį kainų lygį.

PROJEKTAS

gali būti nustatomas analizuojant, kaip ankstesni vario kainų pokyčiai paveikė laidų komplektų kainą. Paprastai tariant, jeigu vario kainai padidėjus 10 EUR laidų komplektų kaina padidėja 5 EUR. nustatoma, kad buvo perkelta 50 proc. antkainio. Nustatęs pažeidimo trukmės laikotarpiu perkeltos antkainio dydį, teismas galėtų šį nustatytą perkeltos antkainio dydį vertinti kartu su informacija apie antkainį ir pardavimo apimtį.

- (126) Tačiau, taikant netiesioginį metodą, neišvengiama tam tikros rizikos ir kai kuriais atvejais netgi galima gauti klaidinančius rezultatus. Taip yra todėl, kad, taikydamas netiesioginį metodą perkeltos antkainio dydžiui nustatyti, teismas negali nustatyti nei to, ar antkainis iš tiesų buvo perkeltas, nei to, ar kainos galutinės grandies rinkose atspindi atitinkamos žaliavos kainos pokyčius. Todėl teismui labai svarbu žinoti, kad netiesioginis metodas grindžiamas prielaida, kad pažeidimo trukmės laikotarpiu kainos galutinės grandies rinkose atspindi gamybos sąnaudų pokyčius. Jeigu ši prielaida neteisinga, taikant šį metodą galima gauti klaidinančius įverčius, kuriais nustatomas iš tiesų neįvykęs antkainių perkėlimas.
- (127) Taikydamas netiesioginį metodą, teismas turėtų stengtis perkeltos antkainio dydį nustatyti pagal tai, kaip kainos galutinės grandies rinkose atspindėjo atitinkamos žaliavos kainos pokyčius anksčiau. Tačiau, jeigu tokios informacijos nėra, teismas gali atsižvelgti į kitų pirkėjo ribinių sąnaudų sudedamųjų dalių pokyčius ir išanalizuoti, kaip tokie kainų pokyčiai veikia kainas galutinės grandies rinkose. (6) dalyje nustatytu hipotetiniu atveju ir (80) dalyje paaiškintu papildomai pakoreguotu atveju tai reiškia, kad teismas galėtų apsvarstyti galimybę atlikti laidų komplektų kainos ir plastiko kainos (kuri nebuvo paveikta pažeidimo) santykio analizę ir, remdamasis tuo santykiu, nustatyti perkeltos antkainio dydį.
- (128) Daugeliu atvejų nagrinėjamas pažeidimas yra susijęs su žaliavos, kuri yra tik viena iš pirkėjo ribinių sąnaudų sudedamųjų dalių, kaina. Pavyzdžiui, laidų komplektų tiekėjui gali tekti daugiau sumokėti už varį, jeigu pažeidimas turėjo poveikį vario kainai. Tačiau vario kaina sudarys tik dalį bendros ribinių sąnaudų sumos.
- (129) Jeigu pažeidimo paveikta žaliava sudaro tik labai nedidelę ribinių sąnaudų dalį, pirkėjo kainų duomenyse gali būti sunku pastebėti netgi didelį tos žaliavos kainos padidėjimą, net jeigu jis perkeliamas visas. Perkeltos antkainio dydį galima nustatyti kitu būdu pagal svarbesnių žaliavų kainų pokyčius, o ne tik pagal paveiktos žaliavos kainos pokyčius atėmus svarbių žaliavų kainą, tačiau taikant tokį metodą stipriai remiamasi prielaida, kad ribinių sąnaudų padidėjimas perkeliamas vienodai, neatsižvelgiant į tai, kokios žaliavos kaina padidėjo. Be to, jeigu taikant tiesioginį metodą, t. y., atliekant faktinėmis kainomis grindžiamą vertinimą, nenustatoma jokio statistiškai reikšmingo antkainių perkėlimo, tai gali būti laikoma įrodymu, kuriuo patvirtinama hipotezė, kad antkainis iš tiesų nebuvo perkeltas. Kitaip tariant, nustatymas tiesioginiu metodu, kad antkainis nebuvo perkeltas, pats savaime nėra patikimas ar pakankamas argumentas taikyti netiesioginį metodą.
- (130) Kaip paaiškinta 1 priedėlyje, taip pat yra rimtų priežasčių, kodėl įmonės gali ne visada perkelti nedidelius ribinių sąnaudų pokyčius, bent jau ne trumpuoju laikotarpiu, nors ir perkeltų didesnius pokyčius. Taigi gali būti nepagrįsta daryti prielaidą, kad skirtingi gamybos sąnaudų pokyčiai bus perkeltami panašiu mastu. Vienas paaiškinimas gali būti tai, kad įmonė gali patirti vadinamąsias kainoraščio keitimo išlaidas, todėl, prieš keisdama kainas, verčiau yra linkusi palaukti, kol ribinių sąnaudų didėjimas viršys tam tikrą ribą. Kitas paaiškinimas galėtų būti tai,

PROJEKTAS

kad tiesioginis pirkėjas galėjo nepastebėti atitinkamo gamybos sąnaudų pasikeitimo.

- (131) Vertindamas netiesioginius su atkainių perkėlimu susijusių sąnaudų sudedamųjų dalių, kurios nėra paveiktos atkainio, pokyčių įrodymus, nacionalinis teismas konkrečiais atvejais taip pat turėtų atsižvelgti į kokybinius įrodymus, iš kurių matyti, kad nedidelio sąnaudų padidėjimo perkėlimas atitinka tiesioginio ar netiesioginio pirkėjo komercinę praktiką.

4.3.2.2. Metodai

- (132) Taikant netiesioginį metodą, reikalinga informacija apie pradinį atkainį ir atitinkamą perkėlimo atkainio dydį. Kaip atspirties tašku galima pasinaudoti atkainio įverčiu, kuris jau galėjo būti nustatytas kituose teismo procesuose, arba galima jį numanyti iš ankstesnių teismo bylų. Jeigu atkainis nebuvo anksčiau nustatytas, teismas gali apsvarstyti galimybę taikyti praktiniame vadove nurodytus metodus⁸². Tokiais atvejais ieškovo prašymu teismas gali nurodyti, kad pažeidėjas atskleistų atitinkamus duomenis.
- (133) *Tiesioginio* metodo pranašumas yra tas, kad jį taikant galima nustatyti priešingos padėties scenarijų. Kaip nurodyta (63) dalyje, šios priemonės tikslas – pažeidimo poveikį atskirti nuo kitų veiksnių, taip pat veikiančių kainas. Nors taikant *netiesioginį* metodą to padaryti negalima, tokia priemonė vis dėlto yra svarbi siekiant atsižvelgti į veiksnius, nesusijusius su pažeidimu. Viena iš priemonių gali būti kiekybinių metodų taikymas, pvz., regresinė analizė⁸³. Pavyzdžiui, vario kartelio pavyzdyje teismas gali atsižvelgti į laidų komplektų tiekėjo nustatytų kainų ir laidų komplektų gamybos sąnaudų pokyčių santykio analizę. Tačiau galutinės grandies rinkoje kainą gali veikti ir kiti veiksniai, pvz., laidų komplekto kainai poveikį gali turėti ir automobilių gamintojų poreikių svyravimai. Jeigu teismas neatsižvelgia į tokius papildomus veiksnius, nustatytas perkėlimo atkainio dydis veikiausiai bus neobjektyvus.
- (134) Regresinei analizei atlikti paprastai reikia didelio duomenų apie išlaidas ir kainas kiekio. Taigi, siekdamas nustatyti perkėlimo atkainio dydį, teismas taip pat gali apsvarstyti, ar iš kitų šaltinių gautus įverčius nagrinėjamu atveju būtų galima laikyti pagrįstu perkėlimo atkainio dydžio įverčiu. Kitų tokių šaltinių pavyzdžiai gali būti kitose bylose, susijusiose su tuo pačiu sektoriumi, arba kituose sektoriuose nustatyti perkėlimo atkainių dydžiai, konkrečiam sektoriui nagrinėjamu atveju aktualūs akademiniai tyrimai ar liudytojų pareiškimuose pateikti įrodymai. Tai yra ypač perspektyvi alternatyva, kai reikalingų duomenų nėra arba taikant kiekybinius metodus neįtraukiami svarbūs kontroliniai veiksniai.
- (135) Tačiau teismui labai svarbu žinoti, kad, remiantis kitais šaltiniais grindžiamais įverčiais, rizikuojama neatsižvelgti į veiksnius, kurie nagrinėjamu atveju yra svarbūs perkėlimo atkainio dydžiui nustatyti. Visų pirma gali būti svarbu apsvarstyti kituose šaltiniuose pateikiamam įverčiui nustatyti taikytą metodiką ir analizės rezultatų priklausomybę nuo galimų tokio įverčio ir nagrinėjamu atveju perkėlimo atkainio dydžio skirtumų. Kad tai padarytų, teismas gali atsižvelgti į atitinkamas ekonomikos teorijos įžvalgas, kaip paaiškinta 2.4 skirsnyje ir priedėlyje, pvz., į

(82) Žr. praktinio vadovo 26 ir paskesnes dalis.

(83) Regresinės analizės sąvoka išsamiai paaiškinta praktinio vadovo II (2) skyriuje.

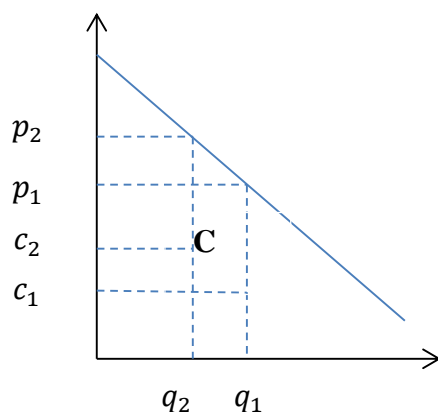
konkurencijos lygį. Jeigu turima tik ribota informacija, pvz., apie skirtingas rinkos sąlygas arba apie tai, kaip nustatytas perkėto antkainio dydis, netiesioginis metodas gali netikti.

4.4. Kiekybinis poveikio apimčiai nustatymas ir apskaičiavimas

4.4.1. Įvadas

- (136) Kaip nustatyta (11) dalyje, nuo ES konkurencijos teisės pažeidimų nukentėję asmenys turi teisę gauti visą kompensaciją. Jeigu atsižvelgiama į antkainio perkėlimą, bet neatsižvelgiama į poveikį apimčiai, nepakankamai įvertinama tikroji žala. Taigi nustatyti poveikį apimčiai yra lygiai taip pat svarbu kaip ir nustatyti su antkainių perkėlimu susijusį poveikį kainoms⁸⁴.
- (137) Kaip parodyta 4 paveiksle, poveikis apimčiai – tai pelno praradimas dėl antkainių perkėlimo sumažėjus pardavimo apimčiai, t. y. dėl padidėjusių kainų parduota mažiau produktų. Taikant (71) dalyje nurodytą nuoseklųjį metodą, trečiasis etapas siekiant nustatyti dėl antkainių patirtos žalos dydį – poveikio apimčiai masto įvertinimas.

4 pav. Poveikis apimčiai



- (138) Poveikis apimčiai atitinka q_1 ir q_2 skirtumą. Dėl sumažėjusios pardavimo apimtys negautos pajamos nurodomos srityje C, kuri gaunama ši pardavimo apimtys sumažėjimą padauginus iš pirkėjo pelno maržos, gautos pagal priešingos padėties scenarijų ($p_1 - c_1$), t. y. pelno, kurį pirkėjas būtų gavęs, jeigu nebūtų buvęs įvykdytas su antkainio perkėlimu susijęs pažeidimas.
- (139) Norint nustatyti poveikį apimčiai, reikia įvertinti du veiksniai, t. y. i) parduoto produkto kiekio pokytį dėl padidėjusių kainų ir ii) pelno maržą pagal priešingos padėties scenarijų. Šiems dviem veiksniai įvertinti reikalingi duomenys apie kitus parametrus nei tie, kurie reikalingi su antkainių perkėlimu susijusiam poveikiui kainoms įvertinti. Galimybė susipažinti su duomenimis taip pat yra labai svarbus aspektas, kurį teismas turėtų apsvarstyti nustatydamas poveikį apimčiai.

(84) ES nacionaliniai teismai keliose bylose patvirtino poveikio apimčiai nustatymo svarbą. Pavyzdžiui, 2016 m. byloje Nr. U 2014/15 Vokietijos teismas (*Oberlandsgericht Karlsruhe*) nustatė, kad dėl antkainio perkėlimo gali sumažėti tiesioginio pirkėjo parduodamų produktų kiekis.

PROJEKTAS

Atsižvelgiant į turimus duomenis, galima taikyti skirtingus metodus. Jie išsamiau apibūdinti toliau.

4.4.2. Tiesioginis metodas

4.4.2.1. Reikalingi duomenys ir informacija

- (140) Taikant tiesioginį metodą poveikiui apimčiai nustatyti reikalinga informacija apie i) nustatytą antkainio paveiktos įmonės parduotą produkto kiekį, ii) parduotą produkto kiekį pagal priešingos padėties scenarijų ir iii) pardavimo kainos ir sąnaudų maržą, kurią pirkėjas būtų pasiekęs, jeigu nebūtų įvykdytas pažeidimas. Kitos šalies prašymu teismas gali atitinkamam pirkėjui nurodyti atskleisti tokius duomenis. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nustatyta pardavimo kainos ir sąnaudų marža nėra atitinkama marža, kurios reikia norint nustatyti poveikį apimčiai. Pavyzdžiui, jeigu pirkėjas perkelia pusę antkainio, dėl to sumažės jo marža, t. y. nustatyta marža bus mažesnė nei pagal priešingos padėties scenarijų. Šiuo atveju, naudojant nustatytą maržą, būtų nepakankamai įvertintas poveikio apimčiai mastas.
- (141) Be to, teismas turėtų žinoti, kad atitinkama marža, kurios reikia poveikiui apimčiai nustatyti, nebūtinai atitinka įmonės apskaitos dokumentuose nurodomas standartines maržos vertes, pvz., pajamas neatskaičius palūkanų ir mokesčių (EBIT), arba įmonės grynąsias pajamas.
- (142) Poveikiui apimčiai įvertinti naudojamos atitinkamos maržos nustatomos iš atitinkamų produktų kainų atėmus sąnaudas, kurių išvengta, t. y. sąnaudas, kurios buvo sutaupytos sumažinus gamybos apimtį. Taigi be vertinimo, kuriuo nustatoma, kokios sąnaudos laikomos išvengiamomis, teismas taip pat gali nurodyti atskleisti atitinkamų produktų kainas. Šiomis aplinkybėmis teismas taip pat gali nurodyti atskleisti vidaus dokumentus, kuriuose pateikiama informacija apie įnašo maržas, kuriomis pirkėjas remiasi priimdamas sprendimus dėl kainų nustatymo.

4.4.2.2. Metodai ir problemos

- (143) Su poveikiu apimčiai susijusias negautas pajamas galima tiesiogiai nustatyti pelno maržą pagal priešingos padėties scenarijų padauginus iš vertės, kuria dėl antkainių perkėlimo sumažėjo pardavimo apimtis.
- (144) Naudodamasis iš ieškovo gautais atitinkamais duomenimis, teismas gali apsvarstyti galimybę taikyti pirmiau aprašytus palyginimu grindžiamus metodus, kad nustatytų pelno maržą ir parduotą produktų kiekį pagal priešingos padėties scenarijų. Kadangi nustatyta pelno marža ir parduotas produktų kiekis gali būti veikiami kitų, su pažeidimu nesusijusių veiksnių, atsižvelgti į tokius papildomus veiksnius daugeliu atveju bus būtina. Taigi, kad atsižvelgtų į veiksnius, nesusijusius su pažeidimu, teismas turėtų stengtis taikyti vieną iš pirmiau aprašytų metodų, pvz., atlikti regresinę analizę.
- (145) Jeigu pokyčių skirtumo metodui taikyti reikalingų duomenų nėra, teismas gali apsvarstyti galimybę taikyti kitus pirmiau aprašytus metodus, pvz., atlikti skirtingų rinkų palyginimą arba palyginimą per tam tikrą laiką. Tačiau, taikant tokius metodus, taip pat svarbu nustatyti patikimą priešingos padėties scenarijų atsižvelgiant į įvairius skirtingoms rinkoms ar skirtingiems laikotarpiams būdingus veiksnius.

- (146) Palyginimu grindžiami metodai taikomi remiantis prielaida, kad referencinis laikotarpis arba rinka yra pakankamai panašūs, visų pirma pagal pelno maržai svarbias rinkos ypatybes, pvz., konkurencijos rinkoje lygį arba tiekėjų sąnaudų struktūrą. Šios prielaidos nėra lengvai patikrinamos, nes tikėtina, kad įmonės pelno maržai įtakos turi daugelis veiksnių ir strateginių sprendimų.

4.4.3. Elastingumo metodas

- (147) Poveikis apimčiai taip pat gali būti nustatytas kainų padidėjimą dėl poveikio kainoms, susijusio su antkainių perkėlimu, vertinant kartu su atitinkamos paklausos jautrumo kainoms įverčiu. Kaip nurodyta pirmiau, nuo paklausos jautrumo kainoms priklauso kainos ir paklausos santykio stabilumas. Pavyzdžiui, jeigu kainos padidėjimas 1 EUR siejamas su gerokai sumažėjusiu nupirktų produktų kiekiu, laikoma, kad paklausa yra jautresnė kainoms nei tuo atveju, kai dėl to paties kainos padidėjimo 1 EUR nupirktas produktų kiekis sumažėja ne taip smarkiai. Vadinamasis paklausos elastingumas – tai paklausos kiekio procentinės dalies pokytis, siejamas su vienu procentu padidėjusia kaina.

4.4.3.1. Metodai ir reikalinga informacija

- (148) Apskritai pardavimo apimties sumažėjimui, kuris 4 paveiksle pavaizduotas kaip pardavimo apimties sumažėjimas nuo q_1 iki q_2 , turės įtakos pačios įmonės kainų padidėjimas, taip pat konkurentų kainų pokyčiai⁸⁵. Taigi, norint nustatyti pardavimo apimties sumažėjimo mastą, reikės įvertinti, kaip antkainių perkėlimas paveikė visų rinkoje veikiančių konkurentų kainas, taip pat paklausos jautrumą tiems kainų pokyčiams. Taikant šį metodą, poveikis apimčiai⁸⁶ nustatomas pardavimo apimties sumažėjimą padauginus iš pelno maržos pagal priešingos padėties scenarijų.
- (149) Tai, kokie duomenys bus reikalingi nustatant poveikį apimčiai pagal elastingumo metodą, priklausys nuo to, ar antkainis atitinkamas įmonės poveikė vienodai, t. y. ar tai yra visam sektoriui taikomas antkainis. Jeigu taip yra, bet koks pardavimo apimties sumažėjimas turėtų įtakos produktams ir įmonėms už rinkos ribų. Be to, rinkos kainų elastingumas gali apimti ir savų, ir kryžminių kainų elastingumo poveikį apimčiai. Tokiomis aplinkybėmis poveikis apimčiai gali būti nustatytas remiantis pelno marža pagal priešingos padėties scenarijų, paklausos elastingumu rinkoje ir stebimomis kainomis bei kiekiais, kuriuos atitinka p_1 ir q_2 .
- (150) Pelno maržą pagal priešingos padėties scenarijų taip pat galima nustatyti taikant tiesioginį metodą. Paklausos elastingumui rinkoje įvertinti gali prireikti didžiulio kiekio duomenų apie kainas ir kiekius, kurio konkrečiu atveju gali nebūti arba tokios pastangos gali būti neproporcingos. Tokiomis aplinkybėmis teismas gali nuspręsti, kad pakanka pasinaudoti kitais duomenų šaltiniais, pvz., ankstesnių atitinkamos rinkos tyrimų informacija arba vidaus dokumentais, kuriuose pateikiama informacija apie atitinkamą elastingumą⁸⁷.
- (151) Kaip paaiškinta (179) ir paskesnėse dalyse, įmonės taip pat gali būti motyvuotos didinti kainas ir mažinti gamybos apimtį reaguodamos į konkrečiai įmonei

(85) Atsižvelgiant į tai, kad įmonės konkuruoja kainomis.

(86) Poveikis apimčiai 1 priedėlio 5 paveiksle pavaizduotas kaip sritis C.

(87) Žr., pvz., 2015 m. sausio 15 d. sprendimą byloje Nr. U-4-07 *Cheminova prieš Akzo Nobel*.

PROJEKTAS

taikomus antkainius. Tokiais atvejais gali būti būtina nustatyti ir pačios įmonės kainų elastingumą, ir kryžminį kainų elastingumą, t. y. tai, kaip įmonės pardavimo apimtis keičiasi įmonei pakeitus savo kainas ir kaip įmonės pardavimo apimtį veikia kitų rinkoje veikiančių įmonių kainų pokyčiai. Antrojo poveikio mastas priklauso nuo, ar rinkoje siūlomi produktai yra artimi pakaitalai, ar ne. Taigi, jeigu konkurento produktai nėra artimi pakaitalai, galima numanyti, kad konkurento reakcija veikiausiai neturės didelio poveikio įmonės pardavimo apimčiai, net jeigu šio poveikio tiksliai įvertinti neįmanoma, pvz., dėl duomenų trūkumo.

4.4.3.2. Problemos

- (152) Taikydami elastingumo metodą, teismai gali nustatyti atitinkamus elastingumo parametrus. Vienas iš būdų tai padaryti – sukurti paklausos modelį ir naudoti ekonometrinius duomenis. Tačiau, kaip minėta pirmiau, tokiam metodui taikyti reikia didelio kiekio duomenų ir tam tikrų prielaidų. Jeigu duomenų nėra ir naudojamos kitais šaltiniais, pvz., rinkos tyrimais ar informacija iš ankstesnių bylų, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tokie šaltiniai gali būti netinkami, jeigu nagrinėjama rinka nuo tyrimuose apibūdinamos rinkos skiriasi rinkos struktūra. Tokiomis aplinkybėmis taikant elastingumo metodą galima gauti nepakankamai tikslų poveikio apimčiai įvertį.
- (153) Kaip minėta šio skirsnio apie kiekybinį nustatymą įvade, trys galimos žalos sudedamosios dalys byloje dėl žalos atlyginimo kyla iš pradinio antkainio, antkainio perkėlimo poveikio ir poveikio apimčiai⁸⁸. Teismas gali pasirinkti tris sudedamąsias dalis įvertinti paėiliui, t. y. pirmąjį etapą sudarytų antkainio dydžio nustatymas, antrąjį etapą – su antkainio perkėlimu susijusio poveikio kainoms nustatymas, o trečiąjį – su antkainio perkėlimu susijusio poveikio apimčiai nustatymas.

5. 1 PRIEDAS. EKONOMIKOS TEORIJA

5.1. Įvadas

- (154) Šiame priedėlyje išsamiau paaiškintos ekonomikos teorijos išvalgos, susijusios su perkeltų antkainių nustatymu. Kaip aprašyta (45) ir paskesnėse dalyse, perkeliama antkainio dydžiui konkrečiu atveju poveikį gali turėti įvairūs veiksniai, pvz., antkainio paveiktų gamybos sąnaudų pobūdis, tiesioginių ar netiesioginių klientų produktų paklausos pobūdis, įmonių konkurencinės sąveikos rinkoje, kurioje vykdo veiklą tiesioginiai ar netiesioginiai klientai, pobūdis ir intensyvumas ir kiti elementai, pvz., antkainio paveikta įvairių įmonės sąnaudų dalis arba pažeidimo laikotarpis.

5.2. Gamybos sąnaudos ir jų poveikis sprendimams dėl kainų nustatymo

- (155) Kaip paaiškinta (42) dalyje, dėl pradinio antkainio didėja produktų ar paslaugų, kurioms nustatytas antkainis, pirkėjų gamybos sąnaudos. Tai, ar šie pirkėjai gali ir nori perkelti antkainį savo pačių klientams, ir jeigu taip – koku mastu, be kitų veiksnių priklauso nuo pirkėjų sąnaudų struktūros. Toliau yra išsamiau paaiškintas

(88) Žr. (71) dalį.

PROJEKTAS

pastoviųjų ir kintamųjų sąnaudų ir įvairiuose tiekimo grandinės lygmenyse esančių įmonių sutarčių struktūros poveikis antkainių perkėlimo mastui.

- (156) Siekiant įvertinti antkainių perkėlimo poveikį, svarbu nustatyti, ar pirkėjo, kuriam buvo perkeltas antkainis, gamybos sąnaudos kinta atsižvelgiant į jo užsakomą žaliavų kiekį (t. y. kintamosios gamybos sąnaudos), ar ne (t. y. pastoviosios gamybos sąnaudos). Iš tiesų pagal ekonomikos teoriją kainoms trumpuoju laikotarpiu nustatyti svarbi sąnaudų kategorija yra kintamosios sąnaudos arba, tiksliau, ribinės sąnaudos; t. y. perkant papildomą žaliavos vienetą patiriamų sąnaudų padidėjimas (žr. 8 langelį). Tokių sąnaudų priešingybė yra pastoviosios sąnaudos, kurios savo ruožtu paprastai turi poveikį ilgalaikiams įmonių strateginiams sprendimams, pvz., dalyvavimui rinkoje, produktų pateikimui ir investicijų lygiui.

8 langelis. Ribinių ir pastoviųjų sąnaudų pavyzdžiai

Norint suprasti ribinių (kintamųjų) ir pastoviųjų sąnaudų sąvokas, pravartu apsvarstyti 1 langelyje jau minėtus stilizuotus vario kartelio pavyzdžius.

Pavyzdžiui, laidų komplektų tiekėjo kintamosios sąnaudos būtų sąnaudos, susijusios su vieno papildomo laidų komplekto pagaminimu. Tokias sąnaudas gali sudaryti žaliavos, kurių reikia papildomam laidų komplektui pagaminti (įskaitant varį ir plastiką), elektra ir darbo sąnaudos, susijusios su papildoma gamyba.

Tačiau laidų komplektų tiekėjas taip pat patiria pastoviąsias gamybos sąnaudas, pvz., sąnaudas, susijusias su prekyba savo produktais ir investicijomis į įrangą. Šioms sąnaudoms vieno papildomo laidų komplekto pagaminimas poveikio neturi, todėl jos laikomos pastoviosiomis sąnaudomis.

- (157) Paprastai antkainių perkėlimo poveikio vertinimo atskaitos taškas yra antkainio poveikis pirkėjo ribinėms ar kintamosioms sąnaudoms.
- (158) Įvairiuose tiekimo grandinės lygmenyse esančių įmonių sutartys, kuriose nustatomos sąlygos, kuriomis įmonės tiekė savo produktus ar paslaugas pirkėjams, gali būti susijusios su sudedamosiomis dalimis, kurios laikomos kintamosiomis arba pastoviosiomis sąnaudomis. Pavyzdžiui, kai kurios pirkėjo mokamos kainos sudedamosios dalys nepriklauso nuo perkamo produktų kiekio, o kai kurios priklauso. Taigi byloje dėl žalos atlyginimo, kurioje remiamasi antkainių perkėlimo argumentu, svarbu nustatyti, ar pažeidimo paveiktos kainos sudedamosios dalys pirkėjo požiūriu yra pastoviosios sąnaudos, ar ne.
- (159) Kraštutiniu atveju, kai pažeidėjas padidina tik pastoviąją kainos sudedamąją dalį, trumpuoju laikotarpiu galima nesitikėti antkainio perkėlimo, t. y. pirkėjo savo paties produktui nustatytos kainos padidėjimo. Tačiau ilguoju laikotarpiu pastoviosios žaliavų kainos sudedamosios dalys gali turėti poveikį įmonių strateginiams sprendimams. Taigi antkainių perkėlimo požiūriu pastoviųjų žaliavų kainų padidėjimo poveikis taip pat gali būti svarbus. Pavyzdžiui, jeigu dėl pažeidėjų nustatytos didelės pastoviosios žaliavų kainos sudedamosios dalies vienas ar daugiau jų tiesioginių pirkėjų pasitrauktų iš rinkos, kurioje jie vykdė veiklą, konkurencija toje rinkoje sumažėtų, todėl likę pirkėjai nustatytų didesnes kainas. Kitaip tariant, dėl didesnės pastoviosios sudedamosios dalies padidėjusios

PROJEKTAS

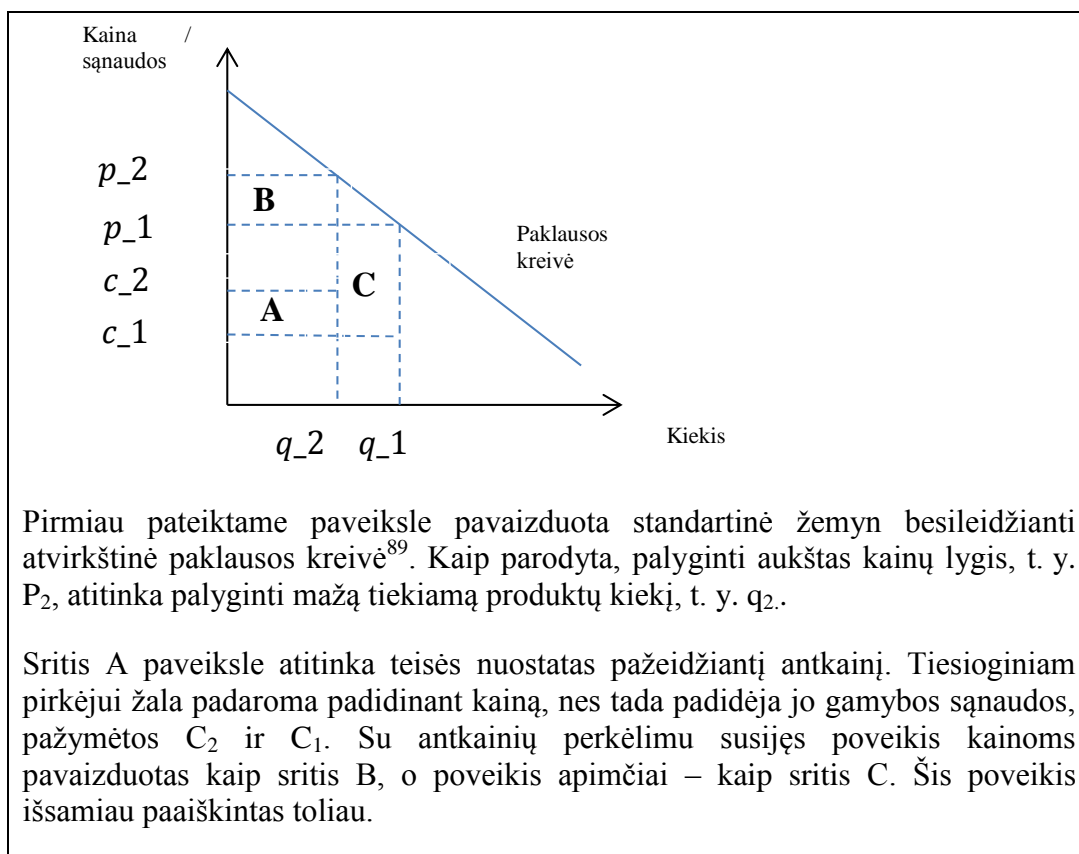
gamybos sąnaudos tam tikru mastu veikia veiklą vykdančių pirkėjų kainas, todėl taip pat yra perkeliama netiesioginiam pirkėjui.

- (160) Laikotarpis, į kurį atsižvelgiama nagrinėjant kainų nustatymo politiką, turės poveikį tam, ar sąnaudos bus priskirtos kintamosioms, ar pastoviosioms sąnaudoms. Apskritai, remiantis ekonomikos teorija, kuo ilgesnis nagrinėjamas laikotarpis, tuo didesnė bendrų sąnaudų dalis turėtų būti laikoma kintamosiomis sąnaudomis. Kitaip tariant, tam tikra sąnaudų kategorija, kuri trumpuoju laikotarpiu laikoma pastoviosiomis sąnaudomis, vertinant ilgesnį laikotarpį gali būti laikoma kintamosiomis sąnaudomis. Konkrečioje byloje vertindamas atitinkamą laikotarpį, teismas gali atsižvelgti į šalies vidaus dokumentuose pateikiamą informaciją, pvz., informaciją apie tai, į kurias sąnaudas įmonės atsižvelgia priimdamos sprendimus dėl kainų nustatymo.
- (161) Atsižvelgti į pastoviasias ir kintamasias sąnaudas teismui ypač svarbu nustatant poveikį apimčiai, nes šiam poveikiui nustatyti reikia įvertinti su nagrinėjama byla susijusių įmonių pelno maržą.

5.3. Paklausos ypatumai ir sąsajos su kainomis

- (162) Kitas antkainių perkėlimo poveikiui nustatyti itin svarbus veiksnys yra tiesioginių pirkėjų produktų paklausos rinkoje, kurioje jie vykdo veiklą, pobūdis. Ekonomikoje paklausos ir kainos santykis yra svarbus veiksnys apibūdinant rinkos veikimą. Bet kurioje rinkoje paklausa vadinama atitinkamų prekių ar paslaugų, kurias pirkėjai šioje rinkoje pirktų už tam tikrą kainą, kiekiu.
- (163) Dažniausiai paklausos ir kainų lygio tarpusavio ryšys yra neigiamas. Tai reiškia, kad kuo didesnė kaina, tuo mažesnis yra suminis produktų kiekis, kurį rinkoje esantys pirkėjai nori pirkti. Nuo paklausos jautrumo kainoms priklauso kainos ir paklausos santykio stabilumas. Pavyzdžiui, jeigu kainos padidėjimas 1 EUR siejamas su gerokai sumažėjusiu nupirktų produktų kiekiu, laikoma, kad paklausa yra jautresnė kainoms nei tuo atveju, kai dėl to paties kainos padidėjimo vienu euru nupirktas produktų kiekis sumažėja ne taip smarkiai.

5 pav. Paklausos kreivė



- (164) Dažnai naudojamas paklausos jautrumo kainoms parametras – vadinamasis paklausos elastingumas kainai. Paklausos elastingumas rodo paklausos kiekio procentinės dalies pokytį, siejamą su vienu procentu padidėjusia kaina. Pavyzdžiui, jeigu įmonės produktų paklausos elastingumas kainai yra $-0,5$, tai reiškia, kad vienu procentu padidėjusi kaina siejama su $0,5$ proc. sumažėjusia paklausa. Kita vertus, jeigu elastingumas yra $-0,2$, tai reiškia, kad, kainai padidėjus vienu procentu, paklausa sumažėjo tik $0,2$ proc. Laikoma, kad pastaruoju atveju paklausa yra mažiau elastinga nei pirmuoju atveju, t. y. mažiau jautri kainoms, nes, padidėjus kainai, nupirktų produktų kiekis sumažėja ne taip smarkiai.
- (165) Kai tiesioginis klientas antkainį perkelia netiesioginiam klientui, svarbu atkreipti dėmesį į tiesioginio kliento produktų paklausą. Netiesioginiai klientai gali sumažinti savo poreikius reaguodami į tiesioginio kliento padidintas kainas. Nacionalinio teismo nagrinėjamame ieškinyje dėl žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo toks kainų padidėjimas galimas tada, jeigu tiesioginis pirkėjas dalį gamybos sąnaudų padidėjimo arba jį visą perkelia netiesioginiam pirkėjui.
- (166) Poveikio apimčiai mastas yra tiesiogiai veikiamas paklausos jautrumo kainoms. Taip yra todėl, kad jautrumas kainoms lemia paklausos sumažėjimą padidėjus kainoms. Tam tikru mastu padidinus kainas, gamybos apimtis sumažėja tuo labiau,

(89) Paveiksle kainos (vertikaloji ašis) parodytos kaip paklausos kiekio (horizontalioji ašis) funkcija. Ši paklausos kreivė dažnai vadinama „atvirkštine paklausos kreive“, o kreivė, kuria paklausa vertikalojoje ašyje vaizduojama kaip horizontaliojoje ašyje nurodytų kainų funkcija vadinama tiesiog „paklausos kreive“. Tolesniuose grafiniuose pavyzdžiuose parodytos atvirkštinės paklausos kreivės. Tačiau paprastumo dėlei jos vadinamos „paklausos kreivėmis“.

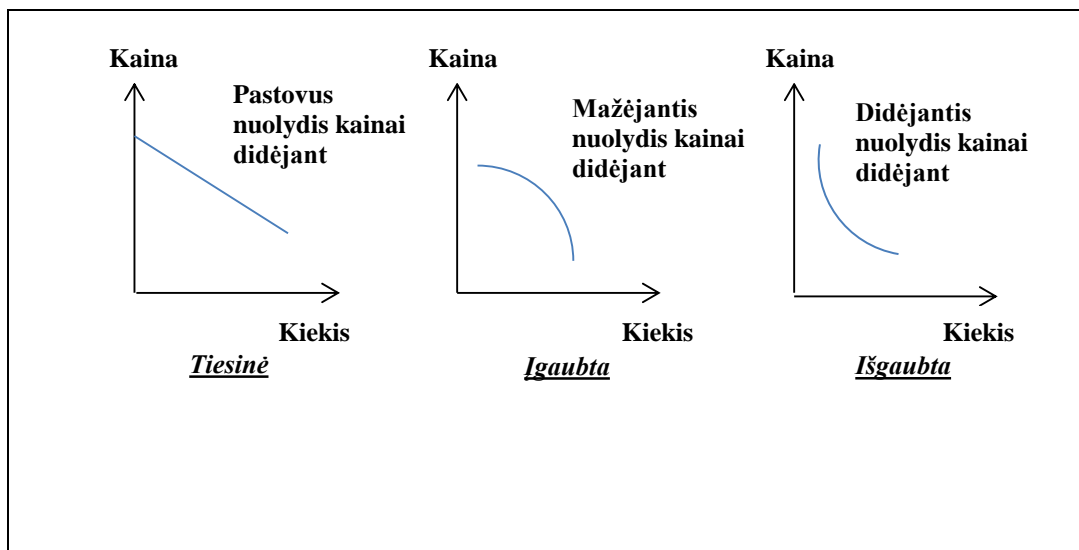
PROJEKTAS

kuo paklausa yra jautresnė kainoms. Todėl poveikis apimčiai, t. y. dėl gamybos apimties (paklausos) sumažėjimo pažeidėjo kliento negautos pajamos, yra glaudžiai susijęs su paklausos jautrumu kainoms.

- (167) Perkelta antkainio dydis ir atitinkamai perkėlimo poveikio mastas taip pat yra susiję su paklausos ir kainų lygio santykiu. Tačiau šiuo atveju tiesiogiai svarbus yra ne pats paklausos jautrumas kainoms. Svarbus yra paklausos jautrumo kainoms pokytis kintant kainų lygiui. Šis jautrumo kainoms pokytis atsižvelgiant į kainų lygį vadinamas paklausos kreivės išgaubtumumu.
- (168) Paklausos kreivės išgaubtumas – tai greitis, kuriuo keičiasi paklausos jautrumas kainų pokyčiams kintant kainoms ar gamybos apimčiai. Jeigu paklausos kreivė yra tiesinė, kaip parodyta 9 langelio kairėje pusėje, ji neturi išgaubtumo ir jos nuolydis yra pastovus. Kai paklausos kreivė yra išgaubta, kaip parodyta 9 langelio dešinėje, kainai didėjant paklausa tampa mažiau jautri kainų pokyčiams. Taip gali būti, jeigu antkainio paveiktus produktus arba paslaugas galima apibūdinti kaip būtiniausias prekes. Kaip pavyzdį galima paminėti geriamojo vandens paklausą, nes, mažėjant esamam geriamojo vandens kiekiui, klientas gali tapti vis mažiau jautrus jo kainų didėjimui.
- (169) Ir atvirkščiai, jeigu paklausos kreivė yra įgaubta, kaip parodyta 9 langelio viduryje, kainai didėjant paklausa tampa jautresnė kainų pokyčiams. Taip gali būti, pvz., jeigu klientas turi galimybę įsigyti antkainio paveikto produkto pakaitalą. Kaip pavyzdį galima paminėti benzino paklausą. Kainoms pasiekus tam tikrą lygį, klientai gali nuo benzinu varomų automobilių pereiti prie elektra varomų automobilių. Tai reikštų, kad klientams keičiant savo tiekėjus dėl benzino kainų didėjimo, benzino paklausa taps jautresnė kainų pokyčiams.
- (170) Paklausos kreivės išgaubtumas gali turėti didelį poveikį antkainių perkėlimui. Esant tam tikram konkurencijos lygiui, kuo labiau išgaubta yra paklausos kreivė, tuo didesnė antkainio dalis bus perkelta visam sektoriui. Jeigu paklausos kreivė yra pakankamai išgaubta, perkėlimo dalis gali viršyti 100 proc.

9 langelis. Paklausos kreivės išgaubtumas

Atsižvelgiant į rinkos ypatybes, paklausos kreivė, kaip parodyta toliau, gali būti tiesinė, išgaubta arba įgaubta. Tai, kad kreivė leidžiasi žemyn, rodo, jog kainai mažėjant klientai reikalaus daugiau produkto. Paklausos kreivės nuolydis rodo, kaip paklausos kiekis kinta keičiantis kainai. Statesnė paklausos kreivė reiškia, kad paklausa yra mažiau jautri kainų didėjimui.

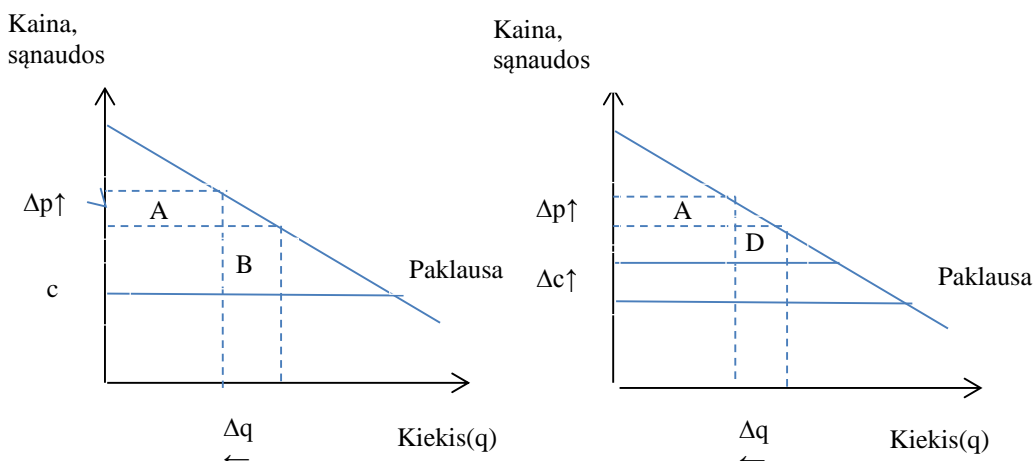


5.4. Įmonės sprendimas dėl kainų nustatymo

- (171) Kaip paaiškinta (46) ir (47) dalyse, įmonės paskatas perkelti antkainį savo klientams lemia paklausos rūšis ir susijusios sąnaudos⁹⁰. Pagal ekonomikos teoriją įmonė savo kainas koreguos tik tuo atveju, jeigu dėl to padidės jos pelnas. Tačiau, norėdama savo produktus parduoti už didesnę kainą, įmonė paprastai turės susitaikyti su mažesne pardavimo apimtimi. Norint ieškiniuose dėl žalos atlyginimo nustatyti antkainių perkėlimo poveikio mastą, svarbu įvertinti kompromisą tarp didesnio pelno nustačius didesnes kainas ir mažesnio pelno sumažėjus pardavimo apimčiai.
- (172) Šis kompromisas stilizuotai pateiktas 10 langelyje. Jeigu įmonė, pvz., žaliavų gamintojo tiesioginė klientė, padidina kainas, didesnių kainų poveikį pelnui galima pavaizduoti sritimi A 10 langelio kairėje. Atitinkamai dėl sumažėjusios pardavimo apimties negautos pajamos parodytos kaip sritis B. Kai kito nedidelio kainos padidėjimo poveikis yra toks, kad sritis A sutampa su sritimi B, toliau koreguojant kainas nebėra galimybės gauti papildomo pelno. Jeigu kainos didinamos toliau, dėl atitinkamai sumažėjusios pardavimo apimties prarasta pelno marža nusvers už likusį parduotą produktų kiekį gautą didesnę pelno maržą.
- (173) Jeigu tiesioginis pirkėjas patiria didesnes žaliavų sąnaudas, pvz., jeigu žaliavų tiekėjai padidina kainas ir taip pažeidžia SESV 101 straipsnį, gali pasikeisti (172) dalyje aprašyto kompromiso sąlygos. Padidėjus tiesioginio kliento sąnaudoms, sumažės jo pelno marža, uždirbama parduodant produktus už esamą kainą. Kalbant apie pelną, pigiau yra padidinti kainą ir dėl to prarasti dalį pardavimo apimties. Sritis D 10 langelio dešinėje yra padidėjus sąnaudoms dėl mažesnės pardavimo apimties negautos pajamos. Kadangi sritis D yra mažesnė nei sritis B, tiesioginis klientas turi paskatų reaguodamas į padidėjusias sąnaudas padidinti savo kainas, t. y. bent iš dalies perkelti sąnaudų pokytį,

(90) Taip pat žr. Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo gairių (2004/C 101/08) 98 dalį.

10 langelis. Kompromisas tarp kainų didinimo ir sumažėjusios pardavimo apimtys



5.5. Konkurencijos intensyvumas ir sąsajos su antkainių perkėlimu

5.5.1. Rinkų konkurencingumo spektras

- (174) Tam tikruose tiekimo grandinės lygmenyse įmonių tarpusavio konkurencija gali būti daugiau ar mažiau intensyvi. Vienas kraštutinumas – tai įmonė, kuri savo tiekimo grandinės lygmenyje yra monopolininkė ir neturi konkurentų. Kitas kraštutinumas – įmonių tarpusavio konkurencija gali būti labai intensyvi (pvz., kai daug įmonių parduoda labai panašius produktus rinkoje, į kurią galima patekti beveik be kliūčių) – tokia, kad kiekviena įmonė prisitaiko prie esamos padėties ir nedaro įtakos rinkos kainoms, kurios sutampa arba beveik sutampa su gamybos ribinėmis sąnaudomis. Pastarasis atvejis vadinamas tobula konkurencija. Tarp šių dviejų kraštutinumų yra daugybė tarpinių scenarijų, pagal kuriuos konkurencija gali būti daugiau ar mažiau intensyvi, atsižvelgiant, pvz., į sektoriuje veikiančių įmonių skaičių arba į tai, ar skirtingų įmonių parduodami produktai yra artimi pakaitalai.
- (175) Toks rinkos konkurencingumas turi tiesioginį poveikį antkainių perkėlimui. Palyginamuoju tobulos konkurencijos atveju visame sektoriuje patiriami sąnaudų šuoliai šimtu procentų perkeliama tiesioginiams klientams. Todėl tokiu atveju, be antkainio, reikia nustatyti tik poveikio apimčiai dydį. Vertindamas antkainių perkėlimo poveikį tokią stilizuotą tobulos rinkos konkurencijos struktūrą teismas gali naudoti kaip lyginamąjį standartą (nors realiose rinkose ji stebima rečiau).
- (176) Ir priešingai, pagal monopolinį arba įvairius tarpinius scenarijus antkainis gali būti perkeliamas ne šimtu procentų, bet gali būti mažesnis už šią ribą arba ją viršyti. Todėl, nacionaliniams teismams nagrinėjant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo, tais atvejais, kai rinkos struktūra skiriasi nuo tobulos konkurencijos standarto, paprastai svarbu nustatyti ne tik antkainį, bet ir perkeltą antkainio dydį bei poveikį apimčiai.
- (177) Vienas iš rinkos struktūros, kuriai būdinga netobula konkurencija, pavyzdžių yra rinka, kurioje prekiaujama diferencijuotais produktais. Produktai gali skirtis pagal savybes arba pagal geografinį kriterijų. Pavyzdžiui, tiesioginiai pirkėjai gali siūlyti produktus, kurie vienas nuo kito skiriasi savo faktine kokybe ar atitinkamai produkto pirkėjų suvokiama kokybe. Be to, dėl skirtingos tiesioginių pirkėjų verslo vietos įvairūs klientai gali patirti skirtingas siūlomų prekių vežimo išlaidas (šių

PROJEKTAS

klientų verslo vieta taip pat gali skirtis). Dėl diferenciacijos produktai gali nebūti visiškai idealūs vienas kito pakaitalai. Klientai gali ne visus produktus laikyti tarpusavyje visiškai pakeičiamais.

- (178) Dėl šio nevisiško tarpusavio pakeičiamumo gali sumažėti konkurencinis spaudimas tiekėjams, kurie gali neturėti konkurentų, siūlančių labai panašius pakaitinius produktus. Kitaip tariant, pagal ekonomikos teoriją didėjant produktų diferenciacijai konkurencijos intensyvumas mažės. Kaip paaiškinta (175) ir paskesnėse dalyse, dėl silpnesnės konkurencijos sumažės perkeliama visam sektoriui taikomo antkainio dalis, t. y. didėjant tiesioginių pirkėjų produktų diferenciacijai, perkeliama visam sektoriui taikomo antkainio, kuris buvo perkeltas tiesioginiams pirkėjams, dalis priartėja prie tokio dydžio, kad kiekvienas tiesioginis pirkėjas tampa monopolininku. Ir atvirkščiai, jeigu produktų diferenciacija yra ribota, perkeliama visam sektoriui taikomo antkainio dalis bus didesnė.

5.5.2. *Visam sektoriui taikomas antkainis ir perkeliama jo dalis, palyginti su vienu įmonei taikomu antkainiu ir perkeliama jo dalimi*

- (179) Konkretaus pirkėjo savo paties klientams perkeliama antkainio dydis paprastai skiriasi atsižvelgiant į tai, ar pirkėjo konkurentai taip pat yra paveikti antkainio. Jeigu tik vienas pirkėjas yra paveiktas antkainio, vadinasi, antkainis yra taikomas konkrečiai įmonei. O jeigu visi pirkėjai konkrečiame tiekimo grandinės lygmenyje yra paveikti antkainio, galima nagrinėti tik konkrečioms įmonėms perkeltą antkainio dydį, tačiau taip pat visam sektoriui perkeltą antkainį.
- (180) Jeigu paveikiamas tik vienas pirkėjas, t. y. antkainis taikomas konkrečiai įmonei, jo perkėlimo poveikis gali būti gana ribotas, ypač jeigu šis pirkėjas dėl intensyvaus konkurentų spaudimo negali daryti įtakos pardavimo kainoms savo rinkoje.
- (181) Ir atvirkščiai, kai visos įmonės rinkoje yra paveikiamos antkainio, t. y. antkainis taikomas visam sektoriui, visos įmonės patirs didesnes gamybos sąnaudas, o tai reiškia, kad jos gali perkelti bent dalį antkainio savo klientams. Vis dėlto visam sektoriui taikomas antkainis skirtingus konkurentus gali paveikti skirtingai.

5.6. **Keli papildomi veiksniai, turintys poveikį antkainių perkėlimui**

- (182) Kai kuriose rinkose, pvz., mažmeninėse maisto produktų rinkose, įmonės parduoda įvairius produktus. Tokiose rinkose produktai gali būti tarpusavyje susiję per paklausą, pvz., jeigu mažmenininkas parduoda konkuruojančių prekių ženklų produktus, priklausančius daugeliui įvairių kategorijų. Jeigu produktai yra vienas kito pakaitalai, su vienu produktu susijusių sąnaudų šuolis taip pat gali paveikti kitų mažmenininko parduodamų produktų kainas. Tiesiogiai sąnaudų šuolio paveikto produkto kaina taip pat gali pasikeisti dėl kitų produktų kainų pokyčių. Taigi dėl tokio grįžtamojo kitų produktų kainų poveikio gali padidėti pradinis sąnaudų perkėlimas tose rinkose, kuriose įmonės parduoda įvairius produktus.
- (183) Tai, koku mastu galima stebėti antkainio perkėlimo poveikį, taip pat gali priklausyti nuo laikotarpio, į kurį atsižvelgta nustatant tokį poveikį. Visų pirma antkainio perkėlimas toliau tiekimo grandinėje esantiems pirkėjams gali būti uždelstas dėl kelių priežasčių. Pirma, pradinis antkainis gali paveikti tik įmonių, kurioms antkainis taikomas, pastoviąsias sąnaudas. Nors tinkamas antkainio perkėlimo poveikio vertinimo atspirties taškas yra antkainio poveikio pirkėjo

PROJEKTAS

ribinėms arba kintamosioms sąnaudoms vertinimas, pastoviųjų sąnaudų padidėjimas gali turėti įtakos įmonės strateginiams sprendimams, taigi ir perkėlimo poveikiui, kaip paaiškinta (159) dalyje.

- (184) Be to, kaip nurodyta (50) dalyje, įmonės gali patirti vadinamąsias kainoraščio keitimo išlaidas, t. y. išlaidas, susijusias su kainų koregavimo procesu. Tokiu atveju įmonė stengsis sumažinti kainų keitimų skaičių ir gali perkelti antkainį tik po kurio laiko, pvz., palaukti, kol ribinių sąnaudų didėjimas viršys tam tikrą ribą. Tam tikrais atvejais ribinės sąnaudos dėl antkainio gali padidėti tiek nedaug, kad paveiktas pirkėjas gali nuspręsti, jog perkelti antkainį apskritai yra nepelninga. Galimas kainoraščio keitimo išlaidų poveikis nustatant antkainių perkėlimo poveikį išsamiau aptartas 4.3.2.1 ir paskesnėse dalyse.
- (185) Tam tikromis aplinkybėmis netiesioginis pirkėjas gali pasinaudoti savo derybine galia, kad apribotų tiesioginio pirkėjo galimybes perkelti antkainį. Netiesioginio pirkėjo derybinė galia gali būti vadinama kompensacine pirkėjo galia⁹¹. Pirkėjo galia yra ne tik galimybė pasirinkti kitus tiekėjus, bet ir, pvz., integruotis į tiekėjų rinką (derybinė pirkėjų galia).
- (186) Apskritai pirkėjo galia neužkirs kelio antkainio perkėlimui, jeigu antkainis taikomas visam sektoriui, tačiau turės įtakos perkeliama antkainio dydžiui. Viena vertus, gali būti ir toks scenarijus, pagal kurį dėl stiprios pirkėjo galios tiesioginiai pirkėjai yra priversti susitaikyti su antkainiu ir apriboti jo perkėlimą. Kita vertus, taip pat galimas ir toks scenarijus, pagal kurį dėl stiprios netiesioginio pirkėjo derybinės galios tiesioginiai pirkėjai yra priversti parduoti savo produktus be pelno, už tokią kainą, kuria padengiamos tik jų ribinės sąnaudos, – tokiu atveju, jeigu būtų taikomas antkainis, jis būtų perkeltas šimtu procentų.
- (187) Kadangi pirkėjo galios stiprumas ir poveikis antkainių perkėlimui priklausys nuo individualių derybų pobūdžio ir konkrečių aplinkybių, kuriomis jos vyksta, teismas gali šį aspektą vertinti atsižvelgdamas į kiekvieną konkretų atvejį.
- (188) Be to, jeigu tiesioginis pirkėjas, kuriam buvo perkeltas antkainis, yra vertikalčiai integruotas į galutinės grandies mažmeninę rinką, t. y. taip pat vykdo veiklą toje rinkoje, kurioje veikia ir netiesioginiai pirkėjai, tai gali turėti įtakos tiesioginio pirkėjo motyvacijai perkelti pradinį antkainį. Pagal tokį scenarijų tiesioginis pirkėjas, kuriam buvo perkeltas antkainis (t. y. padidėjo jo ribinės sąnaudos), paprastai perkels visą antkainį integruotos įmonės viduje. Tačiau neintegruotiems netiesioginiams pirkėjams perkeliama antkainio dalis paprastai skirtųsi, pvz., priklausytų nuo skirtingų netiesioginių pirkėjų sąnaudų lygio ar pelno maržos.
- (189) Tam tikruose sektoriuose tiesioginio arba netiesioginio pirkėjo siūlomos kainos gali būti reguliuojamos, pvz., kainų reguliavimą gali vykdyti vyriausybės agentūros. Kainų reguliavimas gali turėti įtakos perkėlimo mastui. Pavyzdžiui, jeigu reguliuojama kaina nustatoma neatsižvelgiant į konkrečias produkto, kuriam taikomas antkainis, gamybos sąnaudas, su antkainio perkėlimu susijęs poveikis kainai gali būti ribotas arba jo gali nebūti. Tačiau, kaip minėta (44) dalyje, žala, patirta dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, taip pat gali paveikti su kaina

(91) Kompensacinės pirkėjo galios vertinimas yra svarbus veiksnys ES susijungimų kontrolės srityje. Komisijos horizontaliųjų susijungimų vertinimo gairių 64 dalyje kompensacinė pirkėjo galia apibrėžta kaip „derybinė jėga, kurią komercinėse derybose pirkėjas turi vis-à-vis pardavėjus dėl savo dydžio, komercinės svarbos pardavėjui ir pajėgumo pasirinkti kitus tiekėjus“.

PROJEKTAS

nesusijusius veiksmus. Kita vertus, jeigu reguliavimo institucija nustatydamą reguliuojamą kainą visiškai atsižvelgia į produkto, kuriam taikomas antkainis, gamybos sąnaudas, perkeliama antkainio dalis gali būti nemaža ir reguliuojamose rinkose.

6. 2 PRIEDAS. ŽODYNĖLIS

(190) Šiame priedėlyje pateikta visose gairėse vartojamų ekonominių sąvokų apžvalga.

- Paklausos kreivės išgaubtumas – paklausos elastingumo kainoms pokytis kintant kainų lygiui.
- Paklausa – prekių ar paslaugų, kurias pirkėjai rinkoje pirktų už tam tikrą kainą, kiekis.
- Paklausos kreivė – paklausos kiekio ir produkto kainos santykio pavaizdavimas.
- Ekonometrinis metodas – šis metodas, taip pat vadinamas regresine analize, yra statistinio pobūdžio ir padeda analizuoti ekonominių kintamųjų santykio tendencijas, pavyzdžiui, kaip konkrečioje rinkoje sąnaudų pokyčiai veikia kainų pokyčius.
- Paklausos elastingumas – paklausos kiekio procentinės dalies pokytis reaguojant į vienu procentu padidėjusią kainą.
- Konkrečiai įmonei taikomas antkainis – antkainis, turintis poveikį tik vienam pirkėjui.
- Pastoviosios sąnaudos – sąnaudos, kurios nekinta keičiantis pagaminamos produkcijos kiekiui.
- Visam sektoriui taikomas antkainis – antkainis, turintis poveikį visiems pirkėjams konkrečiame tiekimo grandinės lygmenyje.
- Ribinės sąnaudos – bendrų sąnaudų padidėjimas dėl vieno papildomo produkcijos vieneto pagaminimo.
- Paklausos kreivės nuolydis – paklausos kiekio pokyčio ir kainų pokyčio santykis, pavaizduotas tarp dviejų atsitiktiniu atstumu vienas nuo kito pasirinktų paklausos kreivės taškų.
- Kintamosios sąnaudos – sąnaudos, kurios kinta keičiantis pagaminamos produkcijos kiekiui.